

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»
ІМЕНІ Т.Г.ШЕВЧЕНКА
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА З УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
**«Гібридний наратив у сучасній маскулінній прозі
(на матеріалі книги С. Жадана "Месопотамія")»**

Спеціальність – 014.01 Середня освіта (Українська мова і література)
освітнього рівня «МАГІСТР»

Студентки групи МУ 22

Павленко Діани Ігорівни

Науковий керівник –
кандидат філологічних наук,
доцент **О. В. Сазонова**

Національна шкала _____

Кількість балів _____ Оцінка ECTS _____

Члени комісії:

_____	_____
(Підпис)	(Прізвище та ініціали)
_____	_____
(Підпис)	(Прізвище та ініціали)
_____	_____
(Підпис)	(Прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ І. ГІБРИДНИЙ НАРАТИВ У ТВОРЧОСТІ С.ЖАДАНА	7
1.1. Гібридний наратив, його еволюція в історії українського письменства.....	7
1.2. Творчість С. Жадана як зразок маскулінної прози	11
1.3. Місце твору «Месопотамія» в доробку С. Жадана.....	20
Висновки до розділу І	25
РОЗДІЛ ІІ. ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ «МЕСОПОТАМІЇ» ЯК ГІБРИДНОЇ ФОРМИ	27
2.1. Сюжетно-композиційні особливості та проблематика.....	27
2.2. Образна система, часопростір та художні прийоми	36
Висновки до розділу ІІ.....	48
РОЗДІЛ ІІІ. ВИВЧЕННЯ ГІБРИДНОЇ ФОРМИ В ШКОЛІ	51
3.1. Аналіз результату констатувального експерименту	51
3.2. Урок у старшій школі за твором «Месопотамія»	58
Висновки до розділу ІІІ.....	63
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	69
ДОДАТКИ.....	76

ВСТУП

Для літературного руху початку ХХІ ст. характерні докорінні зміни в системі естетичних критеріїв суспільства, адже створюються нові парадигми художнього мислення й форми творчості. Сучасна українська література є дуже різноманітною як за формами, так і за наповненням, вона характеризується строкатістю, грою авторів з текстами та читачами, масовим характером, поліфонічністю текстової структури.

У творах української літератури постає нове потрактування вічних тем, зумовлене суспільними процесами. Особливості композиції, жанрова специфіка, образна система, метафоризація й символізація є дієвим інструментарієм для висвітлення суспільно-важливих тем. Українські майстри слова віддаляються від стереотипів минулого та творять цікаву, нову й сучасну літературу, що втамовує спрагу суспільства, яке теж прагне розвиватися та рухатися вперед.

Серед найпопулярніших письменників сьогодення називають Сергія Жадана, Оксану Забужко, Тараса Прохаська, Юрія Андруховича, Ірену Карпу, Василя Шкляра, Юрія Винничука, Софію Андрухович, Леся Подерв'янського тощо.

Актуальність теми. Серед розмаїття авторів сучасності яскравою є постать письменника, поета, перекладача й громадського активіста Сергія Жадана. Він видав низку оригінальних та сильних творів, що хвилюють читачів, дивують та надихають. Твори Сергія Жадана викликають інтерес не тільки у пересічних читачів, а й в обізнаних шанувальників його творчості, у літературознавців та мовознавців. Критики високо оцінюють як поезію, так і прозу, що перекладаються багатьма мовами й отримують безліч нагород. Літературні праці С. Жадана є певною мірою уособленням його життєвої позиції.

Художній доробок С. Жадана – явище оригінальне і визначне. Прозі автора притаманна епатажність, провокативність, деструктивність,

психологізм та насиченість експресивною лексикою. Творчістю письменника цікавляться багато критиків, літературознавців та мовознавців, але широке коло питань залишається ще не висвітленим, зокрема, гібридний наратив сучасного маскулінного твору «Месопотамія», що й зумовлює актуальність нашої роботи.

Об'єктом дослідження став твір Сергія Жадана «Месопотамія».

Предметом аналізу є сюжетно-композиційні й жанрові особливості, проблематика, образна система, специфіка часопростору та художній прийомів твору «Месопотамія» в контексті гібридного наративу сучасного маскулінного твору.

Метою нашої роботи є комплексне дослідження художніх особливостей твору Сергія Жадана «Месопотамія» в контексті гібридного наративу сучасного маскулінного твору.

Мету роботи конкретизовано в таких **завданнях**:

- схарактеризувати гібридний наратив;
- дослідити особливості творчої манери Сергія Жадана в контексті сучасної української літератури;
- з'ясувати значення «Месопотамії» у творчому доробку письменника;
- охарактеризувати своєрідність сюжетно-композиційної організації та проблематики у творі «Месопотамія»;
- визначити специфіку образної системи часопростору та художніх прийомів «Месопотамії»;
- провести емпіричне дослідження щодо зацікавлення молоді сучасною літературою;
- надати рекомендації щодо вивчення твору гібридної форми («Месопотамія») в старшій школі.

Методи дослідження. У роботі застосовуються описовий, порівняльно-зіставний метод, біографічний, міфопоетичний та культурно-історичний

методи, залучаються також елементи постмодерних теорій. Комплексний підхід сприяє системному й усебічному аналізу твору С. Жадана як яскравого зразка літератури XXI століття.

За допомогою описового й зіставно-порівняльного методів узагальнено висвітлено думки науковців з приводу різних аспектів дослідження творчості С. Жадана.

Біографічним методом встановлено взаємозв'язки між життєвим і творчим шляхом Сергія Жадана.

Міфопоетичний метод використано під час дослідження міфологічних і релігійних паралелей у творі «Месопотамія».

Культурно-історичний метод застосовано під час дослідження специфіки «Месопотамії» як сучасного постмодерного маскулінного твору гібридної форми.

Наукова новизна отриманих результатів у тому, що «Месопотамію» С. Жадана вперше досліджено в контексті гібридного наративу сучасного маскулінного твору, узагальнено літературознавчі розвідки з аналізу творчості письменника, подано рекомендації щодо вивчення досліджуваного роману в старшій школі.

Теоретичне значення роботи полягає у висвітленні поняття гібридного наративу, з'ясуванні особливостей творчої манери С. Жадана, у визначенні поетики «Месопотамії» як сучасного маскулінного твору.

Практичне значення. Матеріал кваліфікаційної роботи можна використати під час вивчення теми «Сучасна українська література» одинадцятикласниками для ознайомлення з особливостями нової літератури, написання наукових робіт; у ЗВО – на заняттях із «Сучасної української літератури», під час написання індивідуальних, курсових, дипломних робіт.

Теоретичною та методологічною основою роботи стали праці українських дослідників А. Бабенко, Ю. Вишницької, Т. Гарлицької, О. Гонюк, Т. Гундорової, Г. Давиденко, І. Дзюби, Ю. Лаптеєвої, А. Матусяк,

Т. Мейзерської, Р. Харчук. Взято до уваги літературознавчі праці Л. Бондаренко, Ю. Ганошенка, А. Кушніра, Т. Терен, Н. Щербакової та інших.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаної літератури (61 найменування), двох додатків. Повний обсяг кваліфікаційної роботи становить 90 сторінок. Робота містить 2 таблиці, 6 рисунків.

Апробація дослідження. Окремі положення кваліфікаційної роботи апробовано на Міжнародній науково-практичній конференції "Сучасні досягнення та перспективи науки та освіти", яка відбулась 15 листопада 2023 року. У результаті в збірнику конференції опубліковані тези доповіді на тему «Специфіка образної системи сучасного маскулінного роману (на прикладі твору 'Месопотамія' С. Жадана)». Також опубліковано тези на тему «Місце книги 'Месопотамія' у творчому доробку С. Жадана» у збірнику Всеукраїнської науково-практичної конференції «ХІ Волошинські читання. Шкільна літературна освіта: традиції і новаторство», що відбулась 4 грудня 2023 року.

РОЗДІЛ І.

ГІБРИДНИЙ НАРАТИВ У ТВОРЧОСТІ С.ЖАДАНА

1.1. Гібридний наратив, його еволюція в історії українського письменства

Українська література, як і світова загалом, постійно знаходиться у стані свого розвитку й удосконалення. Сучасні вітчизняні твори – це якісний продукт, що має попит не тільки у нашій країні, а й далеко за її межами. Завжди миттєво реагує на найменші зміни у суспільстві.

Письменники постійно намагаються крокувати в ногу з часом і задовольнити попит своєї цільової аудиторії. Щоби читачі не втрачали інтересу до творчості певного автора, їм має бути щоразу цікаво. Цікавість має місце там, де автор вміє здивувати. Останнє досягається різноманітними шляхами, серед яких і змішування сюжетів, традицій, жанрів, форм, стилів тощо. Тому в цьому параграфі ми намагатимемось розібратись з поняттям «гібридний наратив», яке властиво творам письменників сьогодення (і не тільки сьогодення).

Наративи існують у різних формах мистецтва, таких як література, кіно, театр, а також у медіа, інтерактивних та соціальних платформах. Наратив можемо спостерігати у вигляді як художнього чи публіцистичного, наукового або іншого словесного тексту, так і системи знань — міфології, релігійної чи наукової теорії. Іноді наративи мають значний вплив на формування культурних цінностей та переконань, тому можуть використовуватись в історичному чи політичному контексті з метою інтерпретації минулого та сучасних проблем.

Наратив (від латинського *narrare* – розповідати, оповідати) – слово, яким послуговуються, коли мають на увазі оповідання чи розповідання. Зазвичай, нарація має такі складові частини як сюжет (подія), персонажі (хто/що бере участь у подіях), місце дії та тема (підтекст історії, мета розповіді) [40].

У літературознавчому словнику-довіднику під поняттям «нарратив» розуміють логоцентричне розповідання, що має відповідну структуру та процес самоздійснення; «не обмежується лише оповіддю (від першої особи) та розповіддю (від третьої особи), композиційним складником, вимислом, процесом продукування значень і сенсів» [35; с. 476]. Укладачі наголошують на особливому утворенні події у тексті як вияву концептуального бачення людини.

Наратив – це не про універсальність, не про об'єктивність, не про узагальнену модель буття, а про авторське, індивідуальне. Підтвердження цієї тези можемо спостерігати у праці Лілік О. О., Сазонової О. В., Янкової Н. І., де зазначається, що наратив є перш за все «способом отримання знання через суб'єктивізацію проговореного світу» [34; 97]. Схожої думки і Капленко О., яка зазначає, що процес суб'єктивізації історії дає простір для втілення потенційних можливостей людини. З такої позиції наратив можна розглядати і як модель власного «я» [27; с. 13].

Вищенаведене дає нам підстави вважати наратив як авторську репрезентацію події на основі власних уявлень про реалії навколишньої дійсності.

На змістовому рівні можна виділити такі наративи, як:

- міфологічний;
- біографічний;
- психологічний;
- детективний;
- фантастичний;
- науково-фантастичний;
- епічний;
- пародійний;
- пригодницький;
- антиутопічний тощо [40].

Залежно від композиційних особливостей розрізняють наступні наративи:

- лінійний (послідовний виклад подій);
- нелінійний (недотримання часової послідовності);
- колаж-наратив (окремі уривки історії, які можуть бути в різних стилях, перспективах або техніках);
- епізодичний наратив (оповідь з окремих епізодів, які поєднуються в єдину історію);
- повторюваний наратив (різні точки зору на ту ж саму подію);
- внутрішній наратив (внутрішній діалог чи монолог персонажів);
- фрейм-наратив (історії в історії) та інші [40].

Як бачимо, наративи можуть бути різноманітними як за змістом так і за композиційними особливостями. Але варто зауважити також і те, що дуже часто під час нарації відбувається комбінування їх між собою. Тому вбачаємо за потрібне в цьому контексті висвітлити далі поняття гібридності.

Під гібридністю маємо на увазі відображення мінливості сучасного світу, в якому взаємодіють відмінні культури, традиції та стилі.

Прикметником «гібридний» можемо означувати твори, в яких змішуються різні жанри, стилі та традиції. Тобто синтез різних елементів в одному творі. Саме тому гібридність є однією з визначальних ознак постмодернізму, котрий тяжіє до розмиття меж між різними жанрами і стилями.

Гібридність проявляється часто у використанні різних форми виразності, як поезія, проза, драма, наукова фантастика та інші. Також можливе поєднання і різних культурних традицій та мов. Подібні комбінації відзеркалюють складність та розмаїття сьогодення, а також можуть відображати проблематику культурної ідентичності.

Іноді гібридність сприймається як недолік, бо змішування різних елементів може призводити до виходу за межі звичних жанрів і традицій. А

вихід за межі не всім подобається. Проте, здебільшого саме подібна гібридність дозволяє авторам доступніше і яскравіше репрезентувати складні теми та ідеї, які не можуть бути сформульовані в рамках одного, наприклад, жанру.

Згадаймо, наприклад, перший твір нової української літератури, «Енеїду» І.Котляревського. Сама поема як жанр вже є гібридним утворенням, оскільки це ліро-епос. Але «Енеїда» це бурлескно-травестійний твір, у якому тісно сплелися елементи вергіліївського сюжету й українські традиції. У результаті маємо шедевр.

Потяг до гібридизації вбачаємо і в існуванні таких утворень, як лірико-психологічна новела («Intermezzo», М.Коцюбинський), лірична повість у новелах («Вертеп», А. Любченко), алегорична повість у новелах-притчах («Блакитний роман», Г. Михайличенко).

Також згадаймо і про існування поезій у прозі, представлені у творчості Дніпрової Чайки, М. Черемшини, О. Кобилянської, В. Стефаника та ін. Сам факт існування такого жанру як поезія в прозі є ще одним доказом того, що гібридизація є доволі поширеним явищем у літературі.

Для різнобічності ілюстрації явища гібридизації також назвемо і роман «Тема для медитації» Л.Кононовича, де політика і міфологія переплітаються в єдине ціле.

Гібридизація уластива і світовій літературі. Згадаймо неймовірне поєднання трилера з історією у праці П.Зюскінда «Парфуми». Або переплетіння політичного роману з казкою, міфом у «Опівнічних дітях» С. Рушді. І подібних прикладів дуже багато.

Отже, експерименти з формами творів, зі смисловим наповненням, з стильовими домінантами й синтезом стилістичних особливостей були уластиві літературі ще з давніх часів. Якби цього не відбувалось, не було б мови тоді ні про який розвиток літературного процесу.

1.2. Творчість С. Жадана як зразок маскулінної прози

Українська література кінця XX – початку XXI ст. є досить цікавою, неоднозначною та різноманітною за жанрами й тематикою. Також їй властива нетиповість репрезентації суспільно-важливих тем. Кожен майстер слова прагне вирізнитися як від попередників, так і з-поміж сучасників особливостями викладу матеріалу, способом мислення, художніми засобами тощо. Одним із найвідоміших і найоригінальніших представників українського літературного постмодернізму є Сергій Жадан.

До найбільш цікавих письменників сьогодення Сергія Жадана зараховують, спираючись на надзвичайно глибоку філософічність поглядів і багатогранність його творчості. Наповнення його творів сфокусоване саме на болісних проблемах сучасного суспільства, на викликах та надіях. Також митця вирізняє з-поміж інших особлива манера формулювання думки, що приковує увагу, простота словникового запасу, просіяного через призму символізації.

Народився Сергій Вікторович Жадан 23 серпня 1974 року в м. Старобільськ Луганської області. 1996 року закінчив Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. Кандидат філологічних наук. Упродовж 2016 – 2019 років був членом Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка.

Наразі Сергій Жадан активно займається волонтерською діяльністю, бере участь у різних заходах на підтримку ЗСУ. Створив благодійний фонд з підтримки освітніх і культурних ініціатив. Є організатором проекту «Схід читає». 2022 року Жадану присудили Премію миру німецьких книгарів за його творчість і за громадянську позицію, з якою він піклується про людей у воєнний час.

Сергій Жадан – різнобічна творча особистість: поет, прозаїк, перекладач, фронтмен гуртів «Жадан і Собаки» та «Лінія Маннергейма». Родом митець зі

Старобільська, проте навчався і проживає зараз у м. Харків, якого стосуються деякі твори письменника, зокрема й «Месопотамія». Друкуватись поет почав ще в 90-х роках, ставши одним з помітних представників того часу завдяки своїй неординарності. Також С. Жадан разом з талановитими і яскравими поетами Ростиславом Мельниковим та Ігорем Пилипчуком організували неофутуристське літературне угруповання харківських письменників «Червона Фіра». Члени об'єднання проводили мистецькі акції та літературні зустрічі, які вплинули на створення нового особливого культурного осередку в Харкові.

Літературний доробок Сергія Жадана охоплює всі три роди літератури, адже його складають:

- романи («Депеш Мод», «Anarchy in the UKR», «Ворошиловград», «Месопотамія», «Інтернат»);
- оповідання, есеї («Біг Мак», «Гімн демократичної молоді», «Біг Мак та інші історії», «Біг Мак. Перезавантаження» та інші); повість «І мама ховала це у волоссі»;
- збірки поезії («Генерал Юда», «Цитатник», «Пепсі», «Балади про війну і відбудову», «Історія культури початку століття» «Марадона», «Ефіопія», «Вогнепальні й ножові», «Життя Марії», «Тамплієри», «Антенa», «Список кораблів», «Псалом авіації», «Скрипниківка» тощо);
- драматургія «Хлібне перемир'я» та «Вишиваний. Король України».

Твори автора отримали численні національні та міжнародні нагороди, з-поміж яких:

- 2014 р. – премія «Книга року ВВС» в номінації «Найкраща книга десятиліття» («Ворошиловград»);
- 2015 р. – премія «Angelus» за роман «Месопотамія»;
- 2016 р. – премія Президента України «Українська книжка року» за роман «Месопотамія»;
- 2017 р. – премія «ЛітАкцент року» за збірку «Тамплієри»;

- 2018 р. – премія «ЛітАкцент року» за роман «Інтернат»;
- 2018 р. – переможець Всеукраїнського рейтингу «Книжка року» у номінації «Красне письменство» («Антена»)
- 2022 р. – переможець Всеукраїнського рейтингу «Книжка року» у номінації «Красне письменство» («Псалом авіації»; «Вишиваний. Король України») тощо.

Узавши за основу часовий критерій А. Бабенко здійснила спробу періодизації творчості Сергія Жадана, поділену на три періоди (Таблиця 1.2.1.)[3; с. 69-70].

<i>Назва</i>	<i>Роки</i>	<i>Опис</i>	<i>Твори</i>
Перший період	2003-2004 роки	Пробний етап становлення як прозаїка. Урбанізм та домінуючий образ людини покоління 90-х років.	«Біг Мак», «Депеш Мод»
Другий період	2005-2013 роки	Повне усвідомлення митцем себе як прозаїка. Пошук нових тем та ідей.	«Anarchy in the UKR», «Ворошиловград», «Гімн демократичної молоді», «Блок НАТО», «Біг Мак та інші історії», «І мама ховала це у волоссі»
Третій період	2014 - дотепер	Переломний момент у творчості С. Жадана. У	«Інтернат», «Біг Мак. Перезавантаження», «Луганський щоденник»

		центри подій людина в умовах війни.	
--	--	---	--

Таблиця 1.1. Періодизація творчості С. Жадана

Твори письменника перекладені більш ніж тринадцятьма мовами, зробивши його одним із найвідоміших сучасних українських майстрів слова. Сприяє цьому й близькість автора до життя й побуту звичайних людей, поведінку яких він і змальовує в своїх працях: «Я пишу про те, що мені цікаво, а цікавить мене не так багато речей. Мене цікавить присутність ірраціональності в побуті, житті, стосунках. Присутність бажання вийти поза межі, діяти проти правил. Мені цікаві загострені ситуації, коли людина раптом виявляє себе через дії, заяви, вчинки»[54].

Творчість Сергія Жадана змальовує перед читачем як художню інтерпретацію сьогодення, так і творче переосмислення минулого (чи то вказівками на абсурдність його, чи спробами виправдання тих подій). Впродовж тернистого шляху реалізації свого таланту автор поступово розширює тематичні грані творів, вдається до використання впізнаваних образів-символів, що перетікають з одної збірки в іншу, випрацьовуючи й удосконалюючи при цьому власний ідеостиль.

На становлення творчої манери митця не могло не мати вплив і те, що він проводив наукове дослідження філософсько-естетичних поглядів Михайля Семенка, якого вважають основоположником і теоретиком українського літературного футуризму. Підтвердженням чому слугує приналежність Сергія Жадана до неофутуристського об'єднання «Червона Фіра».

Велика і різнобічна читацька аудиторія Сергія Жадана зумовлена тим, що він не боїться писати про будь-що, при цьому не перепрошує за натуралізм, нескромність, заборонені теми й нецензурну лексику. Авторіві вдається з виводити побутовий реалізм на певний ступінь абстракції. Тому

письменник належить до когорти вітчизняних митців, що сприяють тематичному розкріпаченню сучасної української літератури.

Творчість Сергія Жадана почала привертати увагу і збирати різні реакції й відгуки ще у 90-х роках минулого століття. Активно працюючи над створенням нових цікавих художніх текстів, автор став фаворитом різновікової читацької аудиторії. Тому цілком логічним є те, що його твори представляють Україну на європейському рівні, а його ім'я почало поширювати у працях відомих літературознавців. Проте, варто зауважити, що цілком імовірною є складність розуміння чи навіть абсурдність деяких творів письменника для непідготовлених читачів. Але саме така закодованість є рушійною силою для досліджень творчості автора, пошуку обґрунтувань тих чи інших тем, образів, символіки, художньо-виражальних засобів тощо.

Творчий доробок Сергія Жадана викликає зацікавлення багатьох літературознавців та мовознавців. Індивідуальний стиль письменника став об'єктом наукових розвідок таких учених, як Т. Гундорова [20], Р. Харчук [57], І. Дзюба [22], Т. Гарлицька [16], О. Даниліна, О. Гонюк, Ю. Лаптеєва [19], А. Бабенко [2], [3], [4], [5], Л. Бондаренко [9] та інші. Дослідники акцентують свою увагу на життєвому шляху Сергія Жадана, на особливостях тематики його творів, на визначальних рисах лексичної системи, на специфіці художньо-виражальних засобів, на урбаністичності романів, на міфологічних паралелях, на калейдоскопі порушеної проблематики тощо.

Одні літературні критики захоплюються творчістю майстра слова, інші – засуджують. Однією з причин останнього іноді стає використання у текстах ненормативної лексики. Але на наш погляд, вона не є недоліком творів, а навпаки допомагає авторові змалювати правдиві й переконливі типи героїв, чим і пояснюється багата мовна палітра, використання нецензурної лексики, вульгаризмів та жаргонізмів. Кожне дібране слово у текстах добре обдумане та виважене. В одному з інтерв'ю сам автор висловився стосовно цього так:

«За неприйняттям ненормативної лексики стоїть елементарна відсутність освіти або якесь святенництво, коли людина керується подвійними стандартами: в житті таку лексику використовує, але в літературі все має бути красиво. Витончено, вишукано, піднесено! Це насправді має досить смішний вигляд» [25].

У визначенні стильової домінанти творчості Сергія Жадана більшість дослідників вбачає переважання рис постмодернізму, межі якого є розмитими. Зокрема, Ю. Андрухович зазначає у своїй розвідці, що постмодернізм – не напрям, не течія, не мода, а «... єдиний можливий сьогодні спосіб мистецького вислову» [1, с. 66]. У прозових доробках можна виділити наступні ознаки:

- абсурдність реальності;
- навмисне поєднання стилів (наприклад, художній з науковим чи високий з низьким);
- неоднозначність жанрової приналежності;
- іронічність і пародійність;
- фрагментарність оповіді;
- ігрова манера викладу;
- інтертекстуальність;
- тяжіння до міфу й біблійних мотивів тощо.

Також ми не можемо заперечувати вкраплення у творах письменника й інших літературних напрямів, таких як неофутуризм, неоавангардизм, неореалізм.

З-поміж виразних постмодерних рис у творчому доробку Сергія Жадана є інтерпретація теми міграції, проблеми територіальної невизначеності, виходу за межі власноруч створеного кокону. І цей стан мандрів реалізується як фізично, так і психологічно. Авторські герої весь час кудись рухаються – знаходяться у пошуку власного «Я». Як зазначає О. Шаф: «ситуація мандрів провокує "бездомність"» [59; с. 92].

У своїх текстівках автор фокусується здебільшого на пострадянському просторі, зокрема на його впливові на свідомість сучасників, на викривленості чи відсутності націо- і самоідентифікації людей. Що в свою чергу призводить до відчуття спустошення, безнадії, роздвоєності, неможливості об'єктивного сприйняття реальності, тобто до перманентного стану межової ситуації. Як неодноразово зазначав автор, деякі герої писались з реальних прототипів, що посилює правдивість під час осмислення художніх творів Сергія Жадана.

Тамара Гундорова, виділяючи постмодернізм 1980-х рр. та 1990-х рр., зараховує С. Жадана до дев'ятдесятників-неоавангардистів [20; с. 41]. Дослідниця вказує на невикоріненість у буття покоління 1990-х і характеризує «раннього» С. Жадана як «панка та сумного клоуна, бездомного підлітка й останнього українського футуриста» [20; с. 167]. Письменник, на думку Т. Гундорової, створює особливий паралельний світ мандрівних персонажів, які: «вічно мандрують, зустрічаються, переносять один одного, ночують на чужих кухнях, просто знайомляться» [20; с. 175], і своєрідність цих знайомств досягається їхньою відвертістю й ненав'язливістю.

Жаданівські герої не можуть не «чіпляти» читача. Вони можуть сподобатись або викликати відразу, здивувати або насмішити, але байдужим не залишать. Адже автор робить акцент не на зовнішності героїв, а на описі їх внутрішнього світу (особливості світогляду, причини вчинків, та навіть думки). С. Жадан так пише свої тексти, що кожен може відчути зв'язок ними, знайти в них щось «своє».

Здебільшого жаданівські герої яскраво ілюструють травматизовану самоідентичність молодих людей посттоталітарного періоду. Їхні історії висвітлюються на фоні критики дев'яностих років минулого століття, переосмислення минулого і спроби обґрунтування теперішнього суспільства.

Літературознавець Іван Дзюба вважає, що популярності творів С. Жадана сприяє й епатажність, яка проявляється, по-перше, у самій постаті автора, у його в'їдливо-іронічному сприйнятті минулого й сьогодення; по-

друге, в іронічному поєднанні звичних слів з рідковживаними, просторіч з термінами, у вживанні нецензурної лексики; по-третє: «Присмак епатажності є і в отій, уже згадуваній вище, манері «розігрувати» читача, заманюючи його назвами віршів, які насправді ведуть у зовсім інше; і в бурлескному комікуванні навколо «сакральних» радянських понять («соціалізм», «атеїзм», «авіахем» тощо); і в гротескному спрощенні контактів із потойбіччям...» [22; с. 49-50].

Популярність митця неабияк підкріплюється його медійністю й виступами на концертах як в Україні, так і поза її межами. Те, що Сергій Жадан не тільки поет, письменник, перекладач, а ще й музикант не могло не позначитися на літературних творах автора. Адже однією з найбільших пристрастей жаданівських героїв є музика. На це також звертає увагу й І. Дзюба: «Тексти Жадана сповнені назв найпопулярніших гуртів такого роду та імен славетних виконавців, що засвідчує його досконалу обізнаність із цією вкрай важливою матерією. Але й не це головне. Головне – як повно охоплює він ритмозвукове багатство й силу, динаміку потоків цієї музики (з якої часом виводить – слушно чи ні, йому краще знати – всю свою поведінку, почерк життя, а власне й «каркас» особистості), як емоційно і психологічно глибоко виписує її вплив на слухачів, її владу – не лише над натовпом фанатів, а й над, сказати б, фанатом-індивідуалістом» [22; с. 70-71].

Сергій Жадан у своїх творах вимальовує характерні для нього пригодницький, любовний, фантастичні сюжетні мотиви; вдається до різних художніх стилів та форм. Критики справедливо вказують на поетичність прози письменника, на майстерність і прозовість поезії. Тому характерна особливість творчості автора – міцне переплетіння поезії й прози. А. Кушнір писав таке: «Жадан-поет – поза сумнівом, кращий за Жадана-прозаїка. Жадан-прозаїк – поза сумнівом, кращий за Жадана-поета». [30; с. 19] Яскраво ілюструє тісний зв'язок між поезією й прозою роман «Месопотамія», який складається з 9-ти оповідань та 30-ти віршів-уточнень до них.

Твори С. Жадана називають «голосом» сучасного покоління, вони

вважають своєрідністю творчого мислення. Оскільки він не пише про банальні речі, а зосереджується на ірраціональності побуту, життєвих перипетій, стосунків; на мотивах нестримного бажання вийти за межі і грати проти правил; на межових загострених ситуаціях, коли індивід несподівано проявляється діями, висловлюваннями, вчинками. Тобто авторові не стільки важливо переповісти історію, скільки показати людей в певній життєвій ситуації.

Як вважає І. Дзюба, вирізняльними ознаками творчого методу письменника є поетичність, епатажність, музикальність, ненормативність, буденне бунтарство, потяг до кримінальних мотивів, що зумовлено захопленням субкультурами [22]. Індивідуальність авторського стилю майстра слова досягається й за допомогою поєднання жанрових різновидів, монтажності, незвичайної мовної палітри творів і ключових зображально-виражальних засобів, таких як гіпербола, парадокс, іронія, які додають тексту експресивності.

Досліджуючи творчість С. Жадана, Т. Мейзерська зазначала, що в контексті сучасної української літератури він належить до тих авторів, які «вперше художньо означили психологічний світ покоління утрачених орієнтирів, зафіксувавши глибинний зріз сформованої сучасною соціально-економічною ситуацією екзистенційної свідомості героїв – носіїв прекариатизовного світосприйняття, з набором усіх характерних для нього ознак: невизначеності, відчуження, безсесовості людського існування» [38; с. 213]

Багато хто з пошановувачів різнобічного творчого доробку Сергія Жадана вважають його своїм кумиром. Це пояснюється тим, що митець поєднав дуже хиткий, катастрофічний дух часу нашого суспільства 1990-2000-х років, всю його іронію, біль, цинізм із усеохопністю любові й відвертості. Не дивно, що його твори викликають такі різні реакції. Можна сміливо стверджувати, що Сергій Жадан є одним з тих письменників, на яких «тримається» сучасна українська література.

1.3. Місце твору «Месопотамія» в доробку С.Жадана

Починав свою літературну кар'єру Сергій Жадан із написання віршів, проте з початку ХХ століття автор став чергувати видання своїх поетичних і прозових збірок. За схвальними відгуками читацької аудиторії та літературознавців, і те й інше йому вдається писати досить майстерно.

Поява книги «Месопотамія», друкуванням якої займалося харківське видавництво «Клуб сімейного дозвілля», відбулася у 2014 році. Передували «Месопотамії» такі прозові праці автора, як: романи «Депеш Мод»(2004), «Anarchy in the UKR»(2005), «Ворошиловград»(2010), збірки оповідань «Гімн демократичної молоді»(2006), «Біг Мак та інші історії»(2011) тощо.

Твір «Месопотамія» користується попитом серед читачів та вкотре підтвердив майстерність автора. У 2015 році за «Месопотамію» письменник став володарем премій «Angelus» та Президента України «Українська книжка року». Читачі, критики та літературознавці здебільшого схвально відгукуються про працю С. Жадана. Зокрема, літературна критикиня О. Щур писала наступне: «У підсумку маємо добре зроблену книгу. До неї важко причепитися з формального боку: вона справді гарно написана, а переплетення людських доль відбувається логічно і гармонійно, відповідно до законів хорошої літератури»[61].

Події твору розгортаються у місті Харків, де навчався і проживає тепер письменник. Не могло не вплинути на це і те, що він деякий час був молодшим науковим співробітником Харківського літературного музею, проводячи багато часу над рукописами письменників-земляків 20-х років.

Причиною вибору саме цього міста є особливе ставлення самого Сергія Жадана до нього, про що каже автор в одному з інтерв'ю: «Все ж таки була мета привернути більше уваги до цього міста, тому що Харкова у літературі, на жаль, не так багато. Мені його, скажімо, бракує. Тому хотілося зробити

таку дуже міську книгу, дуже урбаністичну і, власне, взяти за основу саме харківські ландшафти» [47].

Під час презентації «Месопотамії» у різних містах Сергій Жадан каже про те, що вона є це найбільш особистою, приватною його книгою, оскільки про Харків він ще ніколи так лірично не писав. У ній дуже мало якихось зовнішніх, політичних, соціальних речей, а натомість дуже багато речей, які для нас є надзвичайно важливими, але які ми не завжди готові розказати. Звернення до топосу міста є однією з характерних рис авангардистського способу мислення, що зближує творчість С. Жадана і М. Семенка. На думку О. Шаф [58; с. 412], урбаністичність їхніх творів можна інтерпретувати як ознаку маскулінності, антитезою якій є природа (фемінність). Міське тло пронизане такими мотивами: самотність, що переростає у відчуження, моральну деградацію, алкоголізм, наркотики, смерть.

Попри специфічність тематики творів автора і вживання ненормативної лексики, кожна його текстівка просякнута добром, вірою і любов'ю у різних проявах. Ними митець насичує свої твори навіть змальовуючи небезпечність, грубість і злочинність світу, в якому перебувають герої. Бо добро, любов і віра оточують людину всюди. Зазвичай, цей мотив є ключем до осмислення художнього бачення Сергія Жадана.

Збірка «Месопотамія» наскрізь просякнута любов'ю та жагою до життя. І хоча вона структурно складається з двох частин, але ми можемо стверджувати, що вони становлять собою одне ціле. Іноді читачі навіть вказують на те, що складно визначити чи вірші є доповненням до оповідань, чи навпаки. Але не варто вважати працю Сергія Жадана примітивною, оскільки вона: «зроблена спеціально з такими внутрішніми пастками, через які її дуже легко можна прочитати як збірку любовних історій з банальним сюжетом» [54]. Для того аби зрозуміти підтекст твору необхідно до цього лише «прочитати якийсь десяток-другий книжок» [54], оскільки там все лежить на поверхні.

Як відомо, заголовки є важливим елементом праць, оскільки їхнє потлумачення допомагає краще проаналізувати ідейний зміст твору. Зазвичай, Сергій Жадан обирає для своїх творів невластиві українській мові лексеми. Аналізована праця не стала винятком. Книга має назву «Месопотамія», що позначає територію між двома річками, Тигром і Єфратом, – де, по суті, почалася історія людства. Автор аргументує назву тим, що майже всі події відбуваються між двома вулицями: Пушкінською і Шевченка. А ще тим, що місто Харків знаходиться між двома річками: Лопанню і Харковом. Ми також можемо провести асоціації, що це «межиріччя» для кожної людини: постійний вибір між двома «річками». Під цими «річками» можемо розуміти добро і зло, кохання і ненависть, дію і пасивність тощо. І навіть те, що книга структурно поєднує і прозу і поезію воедино (як дві ріки), можна теж трактувати у світлі межиріччя. Як пише автор: «Все знаходиться між двох рік і все звідти починається – і всі історії, і вся любов» [23; с. 150].

Літературні дослідники солідарні у тому, що між усіма прозовими творами Сергія Жадана є певна подібність. Проте з кожним разом письменник дедалі більше удосконалює наполегливо свою майстерність, «відточуючи» індивідуальні літературні прийоми, які так подобаються читачам. Літературна критикиня О. Щур відреагувала на появу «Месопотамії» такими словами: «Укотре Сергій Жадан написав хорошу книжку. Вона схожа на попередні своїм специфічним смаком і запахом.<...>Вірний читач, із тих, хто любить, щоб книжка ніколи не закінчувалася, знайде тут повторення улюблених прийомів.<...>Вдалі порівняння, ліричні відступи, що вивертають людям душу, калейдоскопічні зміни незліченних персонажів-маргіналів, ностальгія на руїнах минулого і надання безнадійному приреченому світові вищого сенсу уже тим, що про нього хтось захотів написати...» [61].

Книголюби читають художню літературу не тільки аби насолодитися сюжетом, а й заради цікавих образів. Останні в «Месопотамії» є досить

неоднозначними та своєрідними, і водночас такими «своїми» для читачів. Особливість персонажів твору полягає в тому, що «вони всі більш-менш з одного кола – недавні спортсмени, захоплюються джазом і рок-н-ролом» [22; с. 61]. І якщо порівнювати їх із героями інших творів автора, то можна помітити певну схожість, типовість. В одному з інтерв'ю Сергій Жадан підтверджує це: «Зазвичай герої моїх книжок подібні за психотипом. Вони намагаються щось знайти, розв'язати низку проблем. <...> у їхньому серці є певна гризота, яку вони намагаються якось подолати, є той вогонь, який вони прагнуть або розпалити ще більше, або загасити» [54].

Автор передмови до «Месопотамії» В. Неборак характеризує цей твір як розповідь про одне середовище, де персонажі подорожують з однієї історії в іншу, а потім – у вірші. Також літературознавець зазначає, що даний текст можна вдало екранізувати, а вірші – покласти на пісні. Але при цьому засобами кіно складно буде передати розкішні порівняння й метафори, які використовує Сергій Жадан [41].

Читачі та літературні критики також звертають увагу на високий рівень афористичності мови у творі «Месопотамія». Текст можна «розбирають» на цитати безліч читачів: хтось підписує фото у фейсбуці, хтось поширює у вигляді історій в інстаграмі, хтось використовує у якості епіграфів до творів тощо. Наведемо для прикладу кілька цитат:

- «маючи вибір, завжди обирай свободу» [23; с. 254];
- «роби те, що маєш робити, роби / робота – лише частина нашої боротьби» [23; с. 265];
- «любов – це вміння перебирати каміння у нічній воді» [23; с. 272];
- «адже кожен нормальний поет може спинити своїми словами будь-яку кровотечу» [23; с. 279];
- «з нами стається лише те, чого ми хотіли, / або те, чого ми боялись. Питання лише, / що переважить – бажання чи страх» [23; с. 280];

Хоч Сергій Жадан і говорить, що ця книга надзвичайно харківська, але він пише про те, що є актуальним і для тих, хто живе поза межами Харкова. Тому праці Сергія Жадана і мають таку популярність не тільки серед українців, а й за кордоном.

На наш погляд, І.Дзюба дуже влучно охарактеризував «Месопотамію» Сергія Жадана, вказавши, що в ній «є якийсь ореол небуденності над сірими буднями слобожанської Месопотамії – з її спорожнілими заводами й замуленими річками, з її яблуневими садами й пивними барами, з вокзалами й базарами, з таємничими науковими лабораторіями, з водосховищами й підземними ходами старих фортифікацій, з легендами про відьом, які вподобали це місто, й постлегендарними відьомськими практиками пересічних месопотамчанок, з темними порослими травою подвір'ями й синім небом над ними, – мабуть, ніхто ще так докладно не описав «зовнішність» цієї занепакої Месопотамії, торкаючись і невловного в ній, і життєвої сили її потовкущої людності» [22; с. 66].

«Месопотамія» посідає особливе місце у творчості Сергія Жадана. По-перше, вона поєднує в собі як прозові оповідання, так і поезії. Але дві частини становлять собою єдине ціле, оскільки доповнюють одна одну. По-друге, автор у творі описує життя мешканців міста в якому проживає і сам. Також письменник проводить зв'язки з міфологією, з релігією, з музичним мистецтвом тощо.

Висновки до розділу I

У першому розділі магістерської роботи визначено, що являє собою гібридний наратив, його еволюція в українському письменстві, посилаючись на праці провідних науковців, охарактеризовано загальні риси творчості Сергія Жадана на тлі сучасної української літератури та проаналізовані думки вітчизняних літературознавців про місце твору «Месопотамія» в доробку письменника.

Гра з формами творів, смислами, стилями й синтезом стилістичних особливостей були уластиві літературі ще з давніх часів. Своєрідна гібридність дозволяє авторам доступніше і яскравіше репрезентувати складні теми та ідеї.

Сергій Жадан є одним із найвідоміших українців сьогодення, оскільки він проявляє себе різнобічно: поет, прозаїк, перекладач, музикант, громадський активіст, волонтер. Тому його творчий доробок – явище цікаве та унікальне, орієнтоване на різновікову читацьку аудиторію.

Думки літературознавців щодо стильової приналежності творів письменника різняться, але провідними все ж визначають ознаки постмодернізму. Серед характерних особливостей творчого методу Сергія Жадана можна назвати поетичність, поєднання жанрових різновидів, епатажність, музикальність і незвичайну мовну палітру. Автор приковує увагу і любов читачів своєю небанальністю мислення, цікавим поєнанням рим, неординарним лексичним комбінуванням, що в свою чергу навіює відчуття закодованості, неоднозначності, розмаїття асоціацій.

Особливою та навіть інтимною літературною працею у творчому доробку автора є «Месопотамія», яка вийшла друком у 2014 році. Письменник вважає її чи не найліричнішим своїм твором. У книзі зливаються воедино оповідання й поезії, а події розгортаються на харківських ландшафтах.

Твір «Месопотамія» отримав схвальні відгуки провідних літературних критиків і користується попитом серед читацької аудиторії. Останню часто зацікавлює не тільки сюжет, а й типажі героїв та манера подачі авторської думки. Книга розрахована як на пересічного читача, так і на підготовленого, оскільки їй характерна інтертекстуальність. Популярності роману Сергія Жадана сприяє також високий рівень афористичності мови, на що вказує часте цитування уривків текстівки в різних соціальних мережах.

РОЗДІЛ II.

ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ «МЕСОПОТАМІЇ» ЯК ГІБРИДНОЇ ФОРМИ

2.1. Сюжетно-композиційні особливості та проблематика

Сергій Жадан видав у 2014 році книгу, яка обов'язково залишає після себе незвичний присмак у читачів. Безліч позитивних вражень від твору отримає і вірний читач автора, і той, хто вперше знайомиться з творчістю цього письменника. А все тому, що «Месопотамія» написана майстерно та «з любов'ю», і тому кожен знайде в ній щось «своє», особливе.

Спонукало письменника до написання твору бажання, по-перше, привернути більше уваги до Харкова, по-друге, показати життя звичайних людей, що залежить від кожного їхнього вибору та міста, яке знаходиться в межиріччі. На думку Т. Мейзерської, провідною ідеєю книги, як і усієї творчості Сергія Жадана, є «вибір і поведінка людини в кризові часи, її здатність до самоорганізації, її усвідомлення “вдячності і відповідальності”» [37; с. 139].

У «Месопотамії» розповідається про певні життєві перипетії мешканців міста Харків. Здавалось би, що все дуже просто і немає в цьому нічого незвичайного. Але в цій простоті і є специфіка аналізованої праці: описані звичайні речі, проте вони не сприймаються як банальні. Описуються не стільки історії героїв, скільки їхні душевні переживання, думки, мотиви вчинків тощо. Тобто зображується внутрішній світ персонажів, з якими кожен читач проводить власні асоціації.

Структурно книга складається з двох частин: перша має назву «Історії та біографії» – це 9 оповідань; друга – 30 віршів, об'єднаних під назвою «Уточнення та узагальнення». Таке гібридне сплетіння все ж є цілісним твором, «елементи якого взаємодіють між собою за принципом органічних

систем: набувають естетично валентного сенсу тільки в контексті цілого» [35; с. 723]

На початку твору є епіграф, який знайомить читача з орієнтовною тематичною наповненістю тексту і допомагає внести ясність у розуміння типажів героїв: «Ніхто не знає звідки вони з'явилися і чому осіли на цих ріках. <...> Від таких жінок народжувались хоробрі діти й виникали серйозні проблеми» [23; с. 5].

Розповідь першої історії («Марат») ведеться від імені Вані – друга Марата; другої – від імені Роми; третьої-шостої і восьмої – від імені автора; сьомої і дев'ятої – від імені Матвія. Сергій Жадан в образах Вані, Роми і Матвія втілює певні автобіографічні моменти, і тому показав, якими є описувані події через призму цих героїв. Беручи до уваги першу частину роману, можна стверджувати, що вона має контрастну кільцеву композицію. Певним обрамленням є зібрання героїв в одному місці: у першому оповіданні вони прийшли на похорони Марата, а у останньому – на день народження хворого Луки.

Багато науковців досліджували різноманітні аспекти «Месопотамії», але досі відкритим залишається питання про жанр «Месопотамії». До речі, варто зазначити, що жанр є сформованим історично типом художнього твору, який об'єднує особливості змісту та форми окремого виду творів, характеризується відносно сталою композицією.

Щодо жанрової приналежності «Месопотамії», то вона варіюється від доукомплектованої віршами збірки оповідань [51] до різних видів сучасного роману. Т. Мейзерська говорить про «системно організовану за принципом художнього міфотворення структуру» і окреслює наступні її риси: «універсалізація художнього мовлення, яка здійснюється завдяки сплаву мови й поезії; прийом прихованого притчевого начала; логіка повторення; уникнення імені, його прогностичне метонімічне заміщення, що будується за принципом загадки» [37; с. 139]. Проблемним постає питання визначення різновиду роману. Я. Левчук вказує, що автор за допомогою літературного

монтажу створив урбаністичну симфонію [33; с. 12]. Л. Шутяк визначає твір як роман в новелах і додає, що «В такий спосіб прозові “Історії та біографії” поступово переходять у віршовані “Уточнення та узагальнення”, демонструючи нерозривний зв’язок на всіх сюжетних рівнях» [60; с. 23]. А. Бабенко пропонує визначати «Месопотамію» як роман-потік, аргументуючи це тим, що «основна його структурна одиниця тяжіє до жанрової форми оповідання: розповідь про певний епізод із життя одного персонажа, що охоплює кілька днів; кожна з них містить подвійний наратив, здебільшого у вигляді спогадів персонажів, що розширюють жанрові межі класичного оповідання» [5; с. 22]. Більшість літературознавців все ж таки сходяться на тому, що це роман. Аргументується така думка тим, що частини роману тісно пов’язані між собою: колоритні харківські ландшафти та персонажі переміщуються з одного оповідання в інше, а потім згадуються й у віршах.

Сюжет «Месопотамії» є досить розгалуженим, що підтверджується великою кількістю сюжетних ліній (Див. Додаток Б). З цим також пов’язана поліконфліктність твору, яка проявляється в зображенні як зовнішніх протистоянь, так і внутрішніх. Кожна історія з першої частини має щонайменше одне протиріччя:

- між тим, що розповідали про Марата його друзі і реальними подіями; внутрішній конфлікт Марата («Марат»);
- між бажаннями Ромео і його вчинками (неможливістю здійснення цих бажань); між Ромео і Аміном, які «боролися» за увагу Даші («Ромео»);
- між Сенею і Олегом; внутрішній конфлікт Соні, яка виходила заміж за Сеню, але на весіллі зрадила йому з Олегом («Іван»);
- внутрішній конфлікт Маріо: між коханням до Насті і вірністю дяді Колі; конфлікт між Маріо і його дядьком («Маріо»);
- між Юрою та Чорним (Юра позичив гроші у Чорного і не повернув); між Юрою та Санею через медсестру Аллу («Юра»);

- між Фомою та Олею («Фома»);
- сімейні стосунки та внутрішній конфлікт Боба («Боб»)
- між сподіваннями Матвія на щасливе майбутнє з “нею” і реальними їхніми взаєминами («Матвій»);
- між товариською вольовою натурою Луки та його усамітненим спокійним життям («Лука»).

У романі «Месопотамія» порушуються такі важливі проблеми, як: життя і смерті; міжособистісних взаємин (кохання і ненависті, довіри і зради); Батьківщини і чужини; самореалізації; проблема вибору; впливу міста на людину тощо. При цьому письменник не зациклюється на якомусь одному аспектові, а його цікавить весь спектр людських душ.

Специфічним постає висвітлення танатологічного питання. Смерть є засобом створення внутрішньої суперечності та напруги у творі, а також репрезентує певний образ мислення героїв. Ще з першого розділу вона постає перед нами у персоніфікованому образі: «Смерть, говорив він, ніколи не ступає нам назустріч, вона має час і можливість вичікувати, вона стоїть посеред свіжої смарагдової трави, невидима і неминуча, й спостерігає, як легковажно та необачно ми забігаємо в її тінь» [23; с. 34]. Автор акцентує на тому, що ми беззахисні перед лицем смерті. Підтвердженням цьому є розмисли, представлені наприкінці оповідання «Боб»: «Смерть присутня в нашому житті як любов, як довіра або ностальгія. Вона виникає нізвідки, вона рухається своїми напрямками, і годі нам мріяти якимось на ці напрямки впливати» [23; с. 228]. Т. Мейзерська вказує на те, що застрягання в ситуації вибору між смертю і безробіттям «накреслює основне метафізичне тло роману» [38; с. 214].

Сергій Жадан усебічно відтворює й аналізує стосунки людини і міста, акцентуючи увагу «на негативному впливі стрімких урбанізаційних процесів, суспільно-політичних криз, які руйнують особистість, нівелюють одвічні людські цінності» [23; с. 25]. Харків у творі виступає цілісним географічним

простором зі своїми законами, яким дуже важко не підкоритися, адже він керує всім і всіма. Кожен герой зі своєю долею, вчинками та почуттями є значущою частиною цього міста: «Ми всі живемо в цьому дивному місті, ми всі тут лишились, ми всі рано чи пізно до нього повертаємось» [23; с. 241].

Під час аналізу розглядуваного твору вважаємо містосприйняття як одну зі складових світоспримання людини. Оскільки міста як такі є здебільшого утіленням культури, епохи, етнічності. Тому і Харків у «Месопотамії» є культурним організмом, що не може сприйматись окремо від історії і людей, і як не дивно, міфології. Але в той же час, місто є тією дивною матерією, всередині якої відбувається зміна культурної свідомості поколінь. Місто у творі це не просто тло подій, це важлива складова творення образів героїв, і навпаки, саме персонажі є вагомим елементом створення колориту територіального простору. Йде мова про взаємодоповнення та взаєморозвиток. Мета автора – спробувати висвітлити читачеві специфіку цього взаємовпливу.

У «Месопотамія» урбаністичний мотив є невіддільним від часопростору, оскільки повністю пронизує і прозу і поезію. Харків зображений здебільшого у похмурих тонах. Це не дивно, бо домінантною тональністю творів С. Жадана є тихий сум. Колорит території між двох рік поет створює за допомогою образів старих кварталів, що зависли над рікою, вогких під'їздів, непролазних харківських приватних секторів, привокзальних дворів, зарослих травою і засаджених абрикосами, суворих цехів порожніх підприємств довкола ринку тощо.

У другій частині під назвою «Уточнення та узагальнення» перед читачем місто постає через призму авторового захоплення: «На цих берегах, за цехами й котельнями, горять небеса» [23; с. 274]; «Місто, в якому вона заховалася, / горить прапорами, лежить під засніженими перевалами» [23; с. 268]; «Ах, ці вулиці, над якими зависають канатохідці, / ах, як вони балансують за шкільними / вікнами, викликаючи захват» [23; с. 268];

«Це місто з його ріками й золотим піском

ще пом'яне нас паленим коньяком.

Це світло ще відіб'ється в далеких зірках,
ще будуть тліти чорні троянди в дівочих руках» [23; с. 253].

З містом тісно переплітається образ ночі (дотичними до якої є згадки темряви, мороку, туману, диму, імли), що виступає у творі і емоційним простором: «Я проходив колись ці сутінки цілодобові» [23; с. 276]; «Світло складається з темряви / і залежить лише від нас» [23; с. 280]; «тягнеться в темряву / потребує світла» [23; с. 280]; «Відчути, як уночі з ріки виходить морок» [23; с. 275]; «на якій зупинці сходити у пільму» [23; с. 264];

Неодноразово автор згадує у текстівках і місяць, зорі, сонце, щоправда, у доволі незвичних комбінаціях слів, часто персоніфікуючи їх: «місяці, що померли, / не можуть нічого навчити / і згаслі зірки, мов очі філологів, / марно намагаються пробитись / крізь темряву світу » [23; с. 272]; «допоки стане їхніх місяців, / і стане світла кожному із них» [23; с. 273]; «Сонця рибалок, зорі пастухів, / переливають світло, наче спів» [23; с. 273]; «Золоті місяці, / блакитні риби в ріці, / чорні тіні / на її лиці» [23; с. 266]; «Сузір'я висять надто високо, / аби можна було знайти дорогу» [23; с. 255]; «Щовечора він відчував, / як згасають над ним зірки» [23; с. 249];

Неодноразово автор вказує на те, що місто лежить між рік, тому визначальним лейтмотивом у «Месопотамії» є образ річок, які здебільшого мають мулистий ґрунт (який можна тлумачити як певну силу тяжіння): «тому що існує тяглість річища, тяглість потоку» [23; с. 242]; «допоки мул лежить на глибині» [23; с. 273]; «бо всі жінки тримаються імли» [23; с. 273];, «і ріки лишають свої береги, / як діти лишають батьківські доми» [23; с. 248]. Саме місто постає у творі саме як межиріччя, оскільки все у ньому так чи інакше пов'язано з водоймою: герої живуть біля неї, старі квартали зависли над нею, загалом увесь простір просочений річним запахом. Мул межиріччя і сила водного тяжіння змушує повертатись до міста «тисячі біженців і заробітчан, мандрівників і прибульців, усі ці бригади найманих чорноробів» [23; с. 242],

перетворюючи місцевість на гібридну культуру наповнену мешканцями з гібридною самоідентичністю.

Схожою є специфіка і води, що постає в уяві читачів в міфічно-таємничому світлі: «Вода складається з таємниць, потрібно / вважати, аби тебе не затягло до глибоких колодязів» [23; с. 274]; «чекають, що вода принесе їм цього ранку» [23; с. 274]. Як відомо, водна стихія в українській культурі символізує першоматерію, вічний плин часу, рубіж між своїм і чужим [50; с. 48].

Одним із мотивів збірки, що розгортається у творі дорога, що ототожнюється з життєвим шляхом людини, з усіма його перешкодами і перипетіями, зі слідом, котрий залишає кожен після себе: «Тому що кожна дорога – це наші радість і втома» [23; с. 280]; «і тому ми будуємо цю дорогу з тиші і глею, протягуємо її, ніби нитку, лишаємо за собою» [23; с. 281].

Не лишає поза увагою автор і питання залишення домівки. Проблему вильоту з-під крила батьків автор розглядає на прикладі героя Ромео, для якого «головне – вибратися з кімнати, яка смерділа дитячим одягом і шкільними підручниками» [23; с. 47]. Ромео мав погані стосунки з мамою, оскільки та зловживала алкоголем, через що син і вбачав найкращий вихід з ситуації у тому, щоб «роз'їхатись і писати одне одному листи».

Проблемі еміграції автор присвятив цілу частину під назвою «Боб». Боб покинув Батьківщину з подвійною метою. По-перше, навідати родичів – Кошкіних. По-друге, з надією на те, що Америка «зробить із нього людину» [23; с. 210]. Перше йому вдалося дивним чином, а от невпевненість у другому проявлялась в одразу придбаному квитку на зворотній літак. Цілком закономірним після двох місяців закордонного життя є повернення Боба додому, що пояснюється тягою «завжди повертатись на ці пагорби й ріки» [23; с. 282].

Щодо родини Кошкіних, то зазначається, що вони давно й надовго осіли у Філадельфії: «З одного боку, швидко вивчили мову, з іншого – не забували про власне коріння» [23; с. 208]. Незважаючи на роки, проведені у чужій

країні, у якій Кошкіни вже обжилися, вони продовжували святкувати всі радянські свята.

Простежується протягом усього твору і є однією з провідних проблема людських взаємин, в якій можна виокремити такі категорії як: дружба, родинні зв'язки, кохання, зрада. Перша категорія чи не найяскравіше постає перед читачем на прикладі «братства колишніх спортсменів» (друзів Марата), де «ніхто не мав нічого проти справжньої чоловічої дружби» [23; с. 22].

Специфічність стосунків в родині, на нашу думку, найкраще розкрито в історіях під назвами «Маріо» та «Боб»: сім'я роздрібнена, батьки і діти майже не спілкуються, кожен сам по собі, відсутність довіри, жінкам не щастить з чоловіками, а чоловікам – з жінками. Наприклад, сім'я Кошкіних тримається на «взаємному пресингу». Родина існує здебільшого лише на словах: «Багато говорив про рідних, говорив загалом добре, але ставився до них, як до боржників»[23; с. 106]; «Адже що таке сімейні стосунки? Пам'ять про померлих, турбота про продовження роду»[23; с. 210]. Однією з можливих причин слугує ментальний розрив між поколіннями на тлі кризи довіри до старших. Фізично дорослі особистості здебільшого проявляють себе як діти, а у кращому випадку як підлітки. Як наслідок поява злості, тотальної недовіри, підозрілості, засудження минулого. Тому автор іронізує з невмілості чи неспроможності суспільства відмовитись від стереотипів попередніх часів, що вписується у постмодерний мистецький простір.

Специфіка авторського трактування проблеми кохання, полягає у тому, що його вияв у творі постає у вигляді скоріше «недостосунків». І такі взаємини виступають рушійною силою життєвих колізій героїв, їхніх екзистенційних розмислів.

Кохання більш нагадує тимчасове захоплення, потяг. Можливо, тому у романі воно тісно переплетене зі зрадою: одружений Марат заводив відносини з іншими жінками; а Соні не стало на заваді навіть власне весілля. Але незважаючи на це саме кохання є рятівним кругом у житті: «Єдине, що

по-справжньому має вагу, – це наша закоханість, любов, яку ми в собі тримаємо, яку ми носимо при собі, з якою ми живемо» [23; с. 241].

Однією з провідних думок другої частини «Месопотамії» є плекання власної душі, гуманності, оберігання спогадів, що дозволяє людині будувати щасливе майбутнє. Також у віршах автор неодноразово говорить про те, що для людства дуже важливим є всякий досвід, що від себе втекти не можна:

«що насправді всі наші втрати доречні й не випадкові,
що не можна втекти від себе і від своєї печалі,
від своєї ненависті і своєї любові,
що ніхто нічого не зробить зі споминами і снами,
ніхто ніколи не спинить сутінки і комети,
що нічого не зміниться, що все залишиться з нами,
скільки б ми не жили і як би не померли»[23; с. 254-255].

До речі, у своїй «Месопотамії» Сергій Жадан чітко окреслює своє бачення сутності поезії: «Писати про те, що всім давно відомо. / Говорити про речі, яких ми позбавлені, / озвучувати наші розчарування. / Говорити так, щоби викликати злість і любов, заздрість, ненависть / і співчуття.»[23; с. 257].

«Месопотамія» є об'єктом розвідок багатьох дослідників, які вказують на її перегуки з біблійними мотивами. Зокрема, Л. Шутяк стосовно цього питання звертає увагу на «біблійну тематику, яка пронизує всі тексти, починаючи від імен головних героїв – Івана, Матвія, Луки, Фоми – закінчуючи натяками на релігійні сюжети» [61]. У творі є й інцест (Маріо та сестра Настя; Боб і тітка Амалія), і алюзії на Ноїв ковчег (Валера в потязі з тваринами) та на мандри Одиссея (Подорож Боба до Філадельфії); подекуди згадується Господь, імена святих (Свята Сара, Святий Франциск); узагальнено говориться про священників, які «мов худобу, випасають свої церкви» [23; с. 266]; про атеїстів, котрі вірять «в усе, що було сказано» [23; с. 267]. Тобто в глибинних надрах «Месопотамії» заховані біблійно-

міфологічні елементи. Християнські натяки є своєрідним вільним переказом деяких історій Нового Заповіту, на впізнавання яких автор провокує читача.

Згідно з концепцією А.Бабенко [2; с. 8] процес міфологізації у «Месопотамії» здійснюється на кількох рівнях:

- коли міфологічні сюжети чи архетипи накладаються на реальну історію (це і сама назва книги, і розділи «Фома», «Юра», «Матвій», ріки як межа світів);

- шляхом ієрархізації простору (перехід героя за межі профанного часу міста в сакральну міфологічну вічність («Марат»));

- змішування профанних і сакральних хронотопних символів.

За допомогою міфологізації у творі створюється ефект сакралізації профанного часопростору.

Отже, автор у романі «Месопотамія» використав досить вдале сюжетно-композиційне поєднання, що порушує коло актуальних проблем та має цікаву тематику й міжрядкові «загадки».

2.2. Образна система, часопростір та художні прийоми

Під час читання «Месопотамії» увага звертається не тільки на оригінальність сюжету та композиції, а й на цікаві типажі героїв та поєднання часопросторових елементів. При цьому важливою для читача є й авторська манера подачі тексту за допомогою художніх засобів.

Герої роману «Месопотамія» є доволі своєрідними, а тому викликають неабиякий інтерес. Під час аналізу даного тексту систему образів пропонуємо поділяти не на головні та другорядні, а на чоловічі й жіночі. Оскільки виокремити 2-х–3-х головних персонажів дуже складно, бо чи не кожен з них є надважливим для розкриття логічного ланцюжка ідейного-художнього змісту твору.

Чоловічі типажі є прямолінійними й приземленими, але всі дев'ять історій першої частини мають саме їхні імена («Марат», «Ромео», «Іван», «Маріо», «Юра», «Фома», «Матвій», «Боб», «Лука»). Чоловіки, здебільшого, постають перед читачем «у простому одязі, розбитих черевиках, справжні чоловіки зі справжніми проблемами» [23; с. 138], вони мають обов'язки «підтримувати в робочому стані газову мережу та водогін, дбати про жінок та дітей, годувати вуличних тварин» [23; с. 180].

Натомість жінки в «Месопотамії» є загадовими, сильними, «ніжними й непокірними» [23; с. 5], вони «виростають заради того, аби любити» [23; с. 227]. Від них народжуються хоробрі діти та створюються проблеми. І чоловікам доводиться мати справу з жінками, «ніжність яких є невичерпною, а пристрасть – некерованою» [23; с. 227].

Для більшості епічних творів характерним є особливий добір імен героїв. У «Месопотамії» Сергія Жадана ця особливість також простежується: помітним є натяк на євангелістів (Матвій, Лука), біблійний образ (Фома), на шекспірівського (Рома-Ромео) та куперівського (Паша Чингачгук) героїв. Алка-Акула одразу викликає асоціації з хижою твариною (полює на чоловіків). Прізвище Валери Чорного попереджає про те, що він темний, поганий, навіює страх на інших; ім'я цього персонажа в тексті згадується дуже рідко: «Крім Чорного. Як його звали, я тепер і не згадаю. Хоча, – замислено замовк Беня, – чому ж не згадаю, Чорним його всі й звали» [23; с. 22].

Дуже лаконічно подається в романі характеристика героїв: одного-двох влучних зауважень достатньо, аби уявити персонажа. Звідси виникають і умовні «ярлики»:

- Марат – боксер, дорослий і відповідальний, «вважав себе мусульманином, до того ж невіруючим» [23; с. 11];
- Сем – колишній спортсмен, який має бойову стійку «старого досвідченого бомбили» [23; с. 14];

- Марина – «невідомо чия далека родичка з глибоким голосом і якоюсь прив'ялою зачіскою» [23; с. 15];
- Боб – ірландець в ковбойському капелюсі;
- Даша – «упевнений у собі юрист, із бойовою зачіскою» [23; с. 47] або ж лисиця тощо.

Дотичною до наведеної вище особливості «Месопотамії» є метонімічне заміщення імені, в чому знову ж таки виявляється прийом авторської гри з читачем:

- «відірваний палець на лівій руці» [23; с. 152] (Юра);
- ковбой, ковбойський капелюх (Боб);
- оливкова шкіра й вузькі очі (Коля);
- шкірянка (Олег).

В останніх двох оповіданнях першої частини автор не озвучує імені знайомої Матвія, а там, де про неї йдеться, активно використовує займенники: «Вона підстриглась, їй це пасувало» [23; с. 185]. Це наштовхує на думку про те, що образ цієї героїні є узагальненням чи не усіх жіночих типажів роману, оскільки сплітаються риси Аліни, Соні, Даші, Насті та інших.

Поєднувальною сутнісною ознакою героїв книги з точки зору читача є те, що складається уявлення упізнавання їх у повсякденному житті, ніби вони живуть поруч. Тобто окреслені типажі постають надміру близькими і напрочуд зрозумілими й звичними. Ніби це про когось зі знайомих написано цілий роман.

Герої «Месопотамії» – «це й не інтелігенція, але й не "середній клас", хоч є представники і тих, і тих. Головне – вони всі дещо надламані» [51]. Влучними для характеристики персонажів будуть нотки самотності і зневіри, приреченості і байдужості, настороженості і пасивності, жаху і страху. Одним з наскрізних постмодерних мотивів є фокусування на духовній дезорієнтації суспільства.

Ю. Ганошенко вказує на досить невпевнений соціальний статус та розмиті ідентичності персонажів твору: «образ себе і майбутнього втрачає чіткість, стан невизначеності затягується» [15; с. 16]. Тобто можемо зробити висновок, що перед читачем постають типажі, які існують у «межиріччі» – стані невизначеності. При цьому автор навмисне уможлиблює своїм героям шанси виکارатись з радянського минулого в полі сьогодення. Текстівки С. Жадана, як нам здається, зорієнтовані в цілому саме на пошук можливих способів віднаходження самого себе, уникання кризовості, збереження людяності.

Доволі у специфічному амплуа постає перед читачем образ вуличних собак. Але при цьому ці тварини у стані спокою в тексті згадуються як «чутливі й повільні, ніби вагітні жінки» [23; с. 161]. Також собаки у тексті виступають своєрідними карателями: «Пси дивились на нього порожньо й запекло» [23; с. 177], «це вуличні пси чекають на мене, аби перегризти мені горлянку за всіх, кого я в цьому житті образив» [23; с. 202]. До того ж, у зграї собак наявна своя ієрархія: «Старший, найбільш рваний і м'язистий, був сірого кольору, мав пошрамоване чоло, й поцяткований чорним важкий язик. Відразу за ним стояли ще двоє молодих – подібних між собою кривуватими ногами й жовтою жорсткою шерстю. Ці виглядали ще більш загрозливо, і зрозуміло було, що кинулися б на нього просто тепер, просто чекали команди старшого» [23; с. 178], а за їхніми спинами була «молода сука з холодними іклами» [23; с. 178], біля неї гарчало молоде щеня, збоку був кульгавий старий і зовсім позаду знаходився ще один молодий чорний. У творі пси є одним із символів смерті, що «випливає із вірувань про демонічну природу собак та вовків, їхній зв'язок із потойбічним світом» [56; с. 113].

Автор вкрапленнями деталей неодноразово проводить аналогії героїв книги з собаками, вказуючи на їхню подібність. Наприклад, Коля, який мав «жовті зуби старого вуличного пса» [23; с. 107]. Або Фіма, котрий почувався без краватки, «наче пес, якого вперше на ніч спустили з ланцюга» [23; с. 164]. Чи то серце Матвія, яке «рвалось уперед, мов пес, якого довго тримали на

ланцюгу» [23; с. 201]. Або ж коли Боб завмер, «насторожено повів носом, як бувалий вуличний пес» [23; с. 224].

Як відомо, дуже часто у постмодерних текстах важливу роль відіграє художня деталь, яка служить для виявлення підтексту, для якнайглибшого осягнення ідейного змісту твору. Автори застосовують деталі іноді для вираження складних внутрішніх переживань героя і з метою поглибити психологізм.

Важливу роль у «Месопотамії» відіграють саме колірні деталі, що набувають емоційно-оцінного значення, виявляють психологічну і символічну функції. Саме завдяки колірним акцентам з'являється зорове уявлення про образ або стан того чи іншого персонажа. Яскравим прикладом цьому слугує лаконічний опис героїні, яка поховала чоловіка: «Волосся мала теж чорне, шкіру тьмяну, і здавалося, що ось-ось розчиниться серед ночі» [23; с. 18].

Так, наприклад, жовто-чорна палітра, впливає на емоційне та настроєве сприйняття твору. Чорний колір зазвичай символізує темряву, зло, смерть [50; с. 125]. Коли жовтий стосується неживого, то він втілює щось приємне, сонячне, золотисте, викликає радісні емоції й відчуття. Але якщо мовиться про людину, то жовтий колір, як відомо, традиційно асоціюється з хворобою, смертю, навіть з потойбічним світом [50; с. 124]. Яскраво ілюструє це опис Алки з тубдиспансера: «Електричне світло робило ніжними й тремкими зморшки під її очима, фарбоване в жовте волосся займалося іскрами» [23; с. 17].

Жовтого і чорного кольорів в тексті досить багато, то наведемо ще приклади: «чорні колеса похоронного фольксвагена» [23; с. 11], «розчинилася в чорному чаї нічного приміщення» [23; с. 32], «жовта електрика, змішавшись із білим цвітом, накрила нас тінями» [23; с. 15], «куди не добивали жовті лампи, їй доводилося дихати попелом і глиною і розмовляти з померлими» [23; с. 17]; «що темнішим ставало небо, то тривожніше горіли лампи над нами» [23; с. 22]; «жовто роз'їдали ніч» [23;

с. 35] «мав оливкового кольору шкіру» [23; с. 107], «жовті зуби» [23; с. 107], «чорно-лимонну ніч» [23; с. 107], «із вижовклою, ніби старі фото, шкірою» [23; с. 122], «жовта будівля виступала з-поза дерев, вікна на першому поверсі стояли темні, з другого, де знаходились палати, падали жовті плями світла, вихоплюючи з темряви рух метеликів» [23; с. 130], «золоте волосся і чорну білизну» [23; с. 256];, «і теплий дим нічних приготувань / здіймається, і жовті місяці / тривають» [23; с. 272-273]

Специфічна семантика рожевого кольору у творі тісно переплетена з кров'ю, що яскраво ілюструє опис перукарки: «Рожеве волосся, кривава помада, рожева майка, криваві нігті, рожеві пухнасті капці, кривавого кольору білизна» [23; с. 36]. Але саме така колірна палітра вдало вписується у стосунки перукарки й Марата. Адже під час сварки дівчина встромила ножиці в тіло хлопця.

В частині з назвою «Ромео» спостерігаємо насиченість саме зеленого кольору: «ядучо-зелена сорочка» [23; с. 43] (яка була на молодому героєві), «гарячою травневою зеленню» [23; с. 44], «роблячи зелень темною» [23; с. 47], «ходити між дерев» [23; с. 47], «ловити зелені місяці» [23; с. 47]. Зелений у цьому випадку можна трактувати, на нашу думку, як символ природи, молодості, юнацької наївності.

Як бачимо, присутність елементів психологічності в семантиці колірної деталі вказує на її участь у творенні уявлень і образів залежно від контексту. Тобто колірна деталь виконує саме увиразнювальну функцію і допомагає точніше осмислити художній задум твору.

Перейдімо до дослідження часопростору у «Месопотамії», який вже починаючи з назви постає перед читачем досить специфічним, оскільки міфологізується, забарвлюючись загадковістю, подекуди демонічністю. І про сам час у творі не можна сказати, що він є лінійним, а навпаки — йому притаманна циклічність, повторюваність.

Як зазначає О. Кискін [28] у постмодерному романі функціональність урбаністичного хронотопу сприяє підсиленню фрагментарності,

індивідуалізації часопростору, увиразненню смислового ланцюжка. Тому місто можна вважати окремим повноцінним художнім образом у «Месопотамії». Подібно до персонажів, певні топоси також «подорожують» з однієї історії в іншу. Наприклад, в частині твору під назвою «Ромео» ми бачимо таку мініекскурсію героя: «заглядав до всіх нір та підвалів, які вона згадувала, був у арабів, зазірав до в'єтнамців, братався з працівниками макдональдса, пив на брудершафт із туберкульозниками, замовляв шампанське в сауні «Здоров'я», знепритомнів у підвалі навпроти синагоги, отямився в дитячому кафе...» [23; с. 57]. За тим же маршрутом прогулюються і Оля з Фомою («Фома»): «Вони зазирали до всіх тих нір та підвалів, які вона могла згадати, були, ясна річ, в арабів, зазирали, звісно ж, до в'єтнамців, браталися з працівниками макдональдса, які давно до такого звикли, пили на брудершафт із працівниками тубдиспансеру, марно намагалися замовити шампанське в сауні “Здоров'я”, згадували дитинство в підвалі проти синагоги, намагалися знайти дівчат за викликом у дитячому кафе» [23; с. 168].

Під час аналізу роману помітним є й те, що місто згадується, зазвичай, поряд з любов'ю: «вся любов належить цьому місту, тому що місто тримається цією любов'ю, наповнюється нею, ніби дощем восени, гріється нею, мов кам'яним вугіллям узимку» [23; с. 203].

Досліджуючи «Месопотамію», науковці ([2], [3], [4], [5], [13], [14], [31], [37], [38]) вказують на міфологічність хронотопу, під яким розуміється «суттєвий взаємозв'язок часових та просторових відношень» [6]. Зокрема Л. Лавринович та М. Салаган, вважають, що важливим чинником творення міфологічного хронотопу книги є назва твору: «у ній вбачаємо ідею автора реалізувати концепцію світового начала, першопочатку» [31; с. 225]. Цей простір зародження міфології автор переніс на близький йому Харків, який географічно нагадує Месопотамію. Виокремлюють кілька рівнів, на яких відбувається процес міфологізації хронотопу у романі: «накладання на реальну історію міфологічних сюжетів та архетипів, ієрархізація

просторових образів, наскрізна увага до мотивів часу та простору» [31; с. 225].

Міфологічність твору досягається також за допомогою контрастного переплетіння елементів сакрального й буденного. Чи не найяскравіше це простежується у першому оповіданні «Марат», де розповіді про бурхливе й загадкове життя Марата подаються поряд із застиглою буденністю його друзів: «За сорок днів, що минули, з ними мало що сталося. Втім, із ними мало що сталося за останні десять років» [23; с. 14]. Варто також звернути увагу на те, що товариші померлого навмисне міфологізують його постать: «Марат сьогодні останній вечір із нами, тому ми зобов'язані говорити про нього різні хороші речі. Інакше він так просто не піде» [23; с. 19], «Але всім, схоже, подобалося згадувати Марата саме таким – у червоних боксерських трусах, з архангельськими крилами за плечима, з Господнім благословенням у добромu серці» [23; с. 31].

Щодо описів помешкань героїв, то, по-перше, їй не так і багато, а по-друге вони дещо подібні своєю занедбаністю. Оселя родини Марата: «Дивно сплановане й кілька разів переділене, захаращене старими меблями й високими шафами» [23; с. 32], «Жодної книги на полицях, жодних картин на стінах. Тісні кімнати, вузькі коридори, нерухомі тіні, невидимі мешканці» [23; с. 32] «У суцільній темряві, що обступала й тиснула, не чути було нічого» [23; с. 32] «намацав рвані шпалери, з-під яких виступала цегла, намацав вішак для одягу, намацав штори й капелюхи, хустки й целофан» [23; с. 33]. З цього опису читач робить висновок і про жителів помешкання, які замкнено і невидимо живуть посеред мотлоху у суцільній тьмі.

Схожою є і квартира, в яку Даша поселила Ромео: «Дві кімнати. Схоже, не так давно ремонтували» [23; с. 46], «шпалери відклеювались, у душовій стояли теплі калюжі, стеля була не те, щоби побілена, радше помальована» [23; с. 46].

Доволі показовим і навіть типовим змальовано житло дрібного бізнесмена Колі: «Стіни пропускали вологу, балкони провисали, стеля давно

могла обвалитись» [23; с. 106], «Кімнатами Коля вміло розставляв відра та баняки» [23; с. 106], «Коля ховав у холодильнику великі суми грошей, тримав у коридорах привезені гуртовиками овочі, спав на двомісному дивані» [23; с. 107], «У помешканні горою лежала зелень і стояв пил, дещо зарізко відгонило ліками, дещо притрушено – горілою їжею. У першій кімнаті над столом звисала нова модна люстра з кількома світильниками. Світив, утім, лише один. У кутку стояли дві пральні машини. Обидві не працювали. У наступній кімнаті стояли шафи з новим фірмовим одягом і старими дитячими книгами. На підлозі лежали килими, густо засипані чипсами» [23; с. 107], «Він минув кімнату з диваном та двома телевізорами (один показував, на іншому був звук), минув загошник, де Коля тримав швабри й мисливську рушницю, рушив прохідною кімнатою, що виводила безпосередньо на простору занедбану кухню, у кутку якої, відгороджена китайською кольоровою ширмою, стояла велика модна ванна, встановлена на чотири цеглини» [23; с. 108], «Вікно було завішане важким оксамитом, схожим на прапор, це робило довколишній безлад таємничим» [23; с. 108]. Як бачимо, домівкам героїв не властивий затишок, а навпаки – захаращеність усіляким непотребом, елементи розкоші на тлі суцільного мотлоху виглядають зовсім недоречно, але дуже влучно характеризують власників.

У «Месопотамії» ретельно зображується не тільки просторові, а й часові маркери. Події роману здебільшого охоплюють проміжок із травня до початку вересня: в першій історії поминали Марата у травні, а в останній герої зібралися на день народження Луки на початку вересня. Проте час у творі, як і характерно для постмодернізму, не є лінійним, від чого сюжет стає багат шаровим. За рахунок ретроспекції у минуле героїв часовий контекст значно розширюється. Так, вже в першому оповіданні згадуються деякі моменти з юності й бурхливої молодості Марата.

В оповіді «Матвій» події розміщені з прописуванням кожного з десяти останніх років: «Десять років тому час для мене зупинився» [23; с. 183],

«Дев'ять років тому...»[23;с.185], «Вісім років тому...»[23;с.186], аж до «За рік вона передзвонила» [23; с. 197]. До того ж, автор наголошує на відчутті втраченого часу: «Десять років – час, достатній, аби все забути й вигадати знову <...> Що сталося з усім цим часом, що минув, на що його було використано?» [23; с. 201]. При цьому простежується певна циклічність часу, ніби все це уже відбувалось, і хтось, можливо, вже проживав подібне життя. Підтвердженням цьому є й сама назва твору, яка навіює на те, що таким чином автор реалізовував концепцію світового першопочатку [31]. У цьому постмодерному творі, як бачимо, легко адаптуються хронотопи повсякдення та легендарного часу (міфологічного, епічного).

Індивідуальний авторський стиль проявляється не тільки у створенні цікавих образів та часопросторових елементів, а і в особливостях мовної палітри твору. Мова «Месопотамії» вирізняється експресивністю, використанням різноманітних за тематикою та стилістикою лексем, що дає змогу читачеві реалістичніше сприйняти роман.

Однією з ознак творів автора є експресивна лексика, яка є активним засобом увиразнення художнього мовлення. Тому з-поміж найпомітніших рис роману можна назвати використання сленгу, жаргонізмів та просторічь. Це пояснюється тим, що відповідні лексичні групи значно вплинули на мову літературних творів кінця XX – початку XXI ст. Неабияким попитом у творчості Сергія Жадана користується молодіжний сленг, наприклад:

- «нет» [23; с. 48] – Інтернет;
- «мобло» [23; с. 55], «мобільник» [23; с. 184] – мобільний телефон;
- «відвалити» [23; с. 196] – залишити у спокої;
- «дістали» [23; с. 68] – набридли;
- «набралися» [23; с. 45] – випили алкоголю тощо.

«Месопотамія» насичена також і запозиченнями з англійської мови, які активно вживаються сучасною молоддю: «заливалися кавою на брейках» [23; с. 45], «вписати його в хоспіс» [23; с. 126], «поріділий хаєр» [23; с. 152].

Серед розмаїття зображально-виражальних засобів роману чи не найчастіше вживаються епітети та порівняння, які доповнюють сутність подій. Художні означення у «Месопотамії» мають свою специфіку, яка виявляється здебільшого в незвичному поєднанні слів: «між двох теплих травневих жіночих тіл» [23; с. 13], «прив'ялою зачіскою» [23; с. 15], «радісна зачіска» [23; с. 44], «криваві нігті» [23; с. 36], «зелені круглі місяці» [16; с. 159], «зелена ніч» [23; с. 247], «гірких голосних» [23; с. 248], «травневе волосся» [23; с. 259], «втома проста» [23; с. 265] тощо. Virізняє індивідуальний стиль письменника також розташування поряд епітетів-антонімів, що сприяє контрастності твору: «тепле коріння переплітається з холодним корінням» [23; с. 260], «діти навчатимуться любові, коли будуть її вивчати – зрозумілу, неперекладну, серпневу, зимову» [23; с. 277], «вони ненавидять мене за моє золоте волосся і чорну білизну» [23; с. 257], «новий телефон, старий механічний годинник» [23; с. 156].

Протям усього тексту письменник вдається до дуже частого використання художнього порівняння, яке увиразнює характеристичну деталь, сприяє «легкості» тексту: «Так вони і пішли, як два веселі матроси, списані із суховантажа за нестійкість» [23; с. 16]; «Темрява стояла довкола них, ніби вода довкола нерухомих сомів, не наважуючись сколихнути їхній спокій» [23; с. 22]; «Так ми й стояли з ним, ніби чекаючи на спільний розстріл» [23; с. 71]; «Влітку вона ходить кімнатами, ловить вітер у кватирках, мов невправний рибалка, що ніяк не налаштує вітрила» [23; с. 261].

Задля підсилення сприймання тексту, а отже, щоб викликати інтерес до читання, автор часто використовує оксюморон: «Завершиться все щасливо, до кінця ніхто не доживе» [23; с. 65]; «Виглядав занедбано, себто затишно» [23; с. 44]; «Перш за все – наше бажання бодай щось пам'ятати. І наше бажання не пам'ятати нічого» [23; с. 243]; «прекрасних трагедій» [23; с. 256];.

Оскільки Сергій Жадан займається й музичним мистецтвом, то у творі є досить багато порівнянь, які так чи інакше пов'язані з музикою: «виглядали

доволі неприродно – так, наче прийшли в музичний магазин зі своїм піаніно» [23; с. 11]; «Сусідки підтримували розмову, і виглядало все так, ніби незабаром мали ввімкнути музику й почати дискотеку» [23; с. 13]; «Хіба що зморшки щоразу гостріше прорізали Бенину фізію, роблячи його чимдалі схожим на Міка Джаггера» [23; с. 14]; «Мені подобався цей будинок. Він був схожий на електроорган» [23; с. 56]. Наведені приклади є одним з елементів твору, які вказують на його музично-звукове тло.

Музична творчість залишила свій відбиток і на такій властивості мови «Месопотамії» як ритмічність, через що, текст твору місцями нагадує проєзю в прозі. Досягається це кількома способами:

- повторення слів: «Потрібно вибиратись. Потрібно домовитись із лікарем. Потрібно заспокоїти молодого. Потрібно вирішити щось із Алкою-Акулою. Потрібно поговорити з Чорним» [23; с. 143-144], «Ми збираємо її щоранку, ми відшукуємо її щовечора, ми знаходимо її щоночі» [23; с. 203], «Ясна річ, не від мене. Ясна річ, не від нього» [23; с. 204]; у поезії також простежується схильність до використання анафори:

«І Ісусу теж намотують бинти на кулаки,
і виштовхують в коло, ніби у води ріки,
і проти нього стоїть юний вантажник,
і, вітаючись, не подає руки» [23; с. 250];

«Як добре, – думає він, – що я для неї помер,
добре, що вона забула моє ім'я,
добре, що все це сталося саме тепер,

добре, що при цьому всьому не був присутній я» [23; с. 265];

- нанизування коротких речень: «Запустив усе по новій. Минуло кілька місяців. Потрібно було віддавати борг. Але віддавати не було з чого. Чорний довго про себе нагадував. Жартував по телефону» [23; с. 131]; «Знайшов свій фіат. Сів. Почекав. Набрав Антона» [23; с. 158].

- навмисне нагромадження частин складного речення: «Я прокидався рано-вранці від її кроків за стіною, чув, як вона бігає квартирою, як будить малого, як готує йому сніданок, як запізнюється, як збирає одяг, марно намагається навести порядок на голові, панічно шукає взуття, відчайдушно пробує комусь додзвонитися, безнадійно доливає молоко в холодну каву, приречено вибігає в під'їзд, кидаючи до торби телефони, таблетки та сонцезахисні окуляри» [23; с. 62].

- римування слів у реченнях: «Літо буде довгим, сонце буде пекучим, мої радощі будуть сумнівними, мої муки будуть пекельними» [23; с. 65].

Як бачимо, ритмомелодика, відчуття руху, яке притаманне поезії постмодернізму, є однією з ознак ідеостилію Сергія Жадана.

Отже, лексичній палітрі художнього твору Сергія Жадана властива різнобічність тематики та сфери вживання, стилістики та експресивності. Це все допомагає письменникові досить виразно передавати свої думки і почуття. Ретельний добір лексем свідчить про те, що кожне слово у тексті є продуманим та важливим. Усі перелічені вище лексичні, стилістичні та синтаксичні засоби мають на меті одне – надати твору виразності й образності завдяки своєму неординарному поєднанні в межах одного тексту. Це все ще раз підтверджує талант автора, його освіченість та високоінтелектуальність особистості.

Висновки до розділу II

У другому розділі роботи досліджено сюжетно-композиційні особливості, схарактеризовано проблематику, образну систему, часопростір та визначено провідні художні прийоми «Месопотамії» Сергія Жадана.

У творі йдеться про певні життєві перипетії мешканців міста Харків, про їхні внутрішні переживання, про вплив міста на особистість. Книга складається зі взаємопов'язаних дев'яти історій, які названі чоловічими

іменами, та тридцяти віршів-уточнень до них. Досі проблемним є питання визначення жанру твору. Більшість літературознавців визначає його як роман, аргументуючи тим, що історії і вірші пов'язані як героями, так і міськими ландшафтами. Виходячи з цього текст має досить розгалужену систему образів, багато сюжетних ліній на протиріччя (як внутрішніх, так і зовнішніх).

Роман є актуальним, оскільки висвітлює цілу низку важливих проблем: життя і смерті; міжособистісних взаємин (кохання і ненависті, довіри і зради); Батьківщини і чужини; самореалізації; проблема вибору; впливу міста на людину тощо. Як бачимо, автора цікавить ледь не весь спектр людських душ.

У творі простежуються також натяки на біблійні сюжети, зокрема на євангелістів. Образна система роману є досить розгалуженою. Чоловіки постають перед читачами прямолінійними, а жінки – непокірними. Особливим є й добір імен героїв, що викликає відповідні асоціації. Ледь не в кожного персонажа є одна вирізняльна риса, за якою він упізнається в різних оповіданнях. Загалом персонажі зображені як такі, що немов би застигли у стані перманентної невизначеності, постійного вибору, тобто певного межиріччя.

Повноцінним художнім образом можна вважати і місто, яке підпорядковує усіх і усе своїм правилам. Події твору відбуваються у Харкові (крім оповідання "Боб") і охоплюють часовий проміжок із березня по серпень. Помітною є міфологічність хронотопу роману, яка реалізується через переплетіння реального та ірреального, сакрального й профанного.

«Месопотамія» вирізняється специфічною мовною палітрою. У творі є різноманітні за тематикою та стилістикою лексеми: сленгові слова(зокрема запозичення з англійської мови), жаргонізми, просторіччя тощо. Оригінальності тексту сприяють і художньо-виражальні засоби, з-поміж яких найчастіше вживаються епітети та порівняння, цікаві поєднання контрастних за семантикою слів і оригінальних оксюморонів. Для епітетів притаманним є

незвичне поєднання зі словами та вживання поряд антонімів. Порівняння сприяють легкості тексту, підтверджують музичність твору. Оксюморон привертає увагу, додаючи цікавості. Ритмомелодика задає темп уловлювання авторської думки.

РОЗДІЛ III.

ВИВЧЕННЯ ГІБРИДНОЇ ФОРМИ В ШКОЛІ

3.1. Аналіз результату констатувального експерименту

Робота над художніми творами є невід’ємною частиною всіх ланок літературно-освітнього процесу. Станом на сьогодні є достатньо велике розмаїття українських творів як у звичайних книжкових крамницях так і на просторах інтернету. Формати теж на будь-який смак – друковані, онлайн, аудіо.

Основою змісту літературної освіти є читання і вивчення художніх текстів з урахуванням етичних, філософських, історичних та культурологічних елементів літературознавства. Літературної шкільна освіта має на меті формування культури художнього сприйняття, розвиток національної свідомості, виховання моральності, естетичних почуттів і культури мови.

З метою отримання інформації про стан обізнаності й зацікавленості молоді сучасною літературою нами був проведений у природних умовах констатувальний експеримент серед учнів 10-В класу (36 учнів, з них 19 дівчат і 17 хлопців) ліцею №15 (м. Чернігів).

Діагностування стану проблеми проводилось в такі етапи:

- постановка проблеми;
- проведення анкетування серед здобувачів освіти;
- застосування статистичного методу математичної обробки результатів опитування для кількісного та якісного аналізу емпіричних даних;
- узагальнення результатів анкетування.

Анкета (Додаток А) складалась з десяти запитань (серед яких були як з варіантами відповідей, так і відкритого типу). Опитування було анонімним.

Відповіді десятикласників підсумовані, переведені у відсотки і зафіксовані в *Таблиці 1*.

Варіанти відповідей	А	Б	В	Г
№	Кількість відповідей у відсотках			
1.	91,7%	8,3%	-	-
2.	16,7%	52,7%	30, 6%	-
3.	41, 7%	58,3%	-	-
4.	33, 3%	41,7%	25%	-
5.	питання передбачає розгорнуту відповідь			
6.	30,5%	27,8%	5,6%	36,1%
7.	питання передбачає розгорнуту відповідь			
8.	75%	30,6%	13,9%	91,7%
	кілька варіантів відповідей			
9.	питання передбачає розгорнуту відповідь			
10.	питання передбачає розгорнуту відповідь			

Таблиця 1. Відповіді учнів 10 класу

Відповіді на перше запитання «Чи читаєте ви якісь книги, що не вивчаються в школі?» (Рис. 3.1) маємо такі: більшість респондентів (91,7%) поза шкільною читають якісь книги; але маємо і таких, хто з певних причин

цього не робить (8,3%). Як бачимо, вчителям і батькам вдалося привити переважній частині учнів інтерес до літератури як мистецтва слова, що сприяє розвитку гармонійно розвиненої особистості.

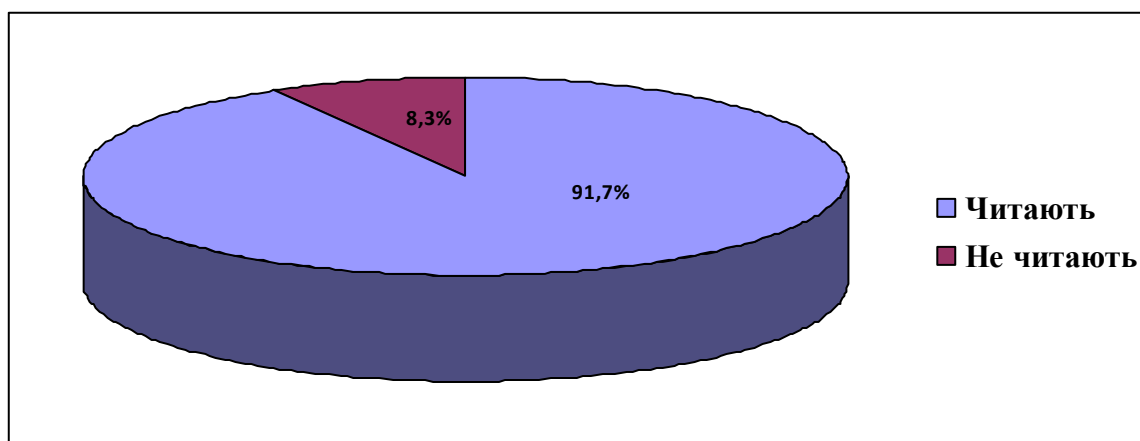

Рис. 3.1

За допомогою другого запитання «Який формат книг вам найбільше подобається?» (Рис. 3.2) ми можемо констатувати помітний вплив сучасних інформаційних технологій, оскільки поціновувачів друкованих книг виявилось лише 16,7%. Натомість більшість (52,7%) надає перевагу саме онлайн версіям книг, що пояснюється наступним: електронні видання можна у сучасному світі миттєво придбати в інтернеті, легко читаються безпосередньо з телефона будь-де і будь-коли, на піку популярності телеграм-канали з безліччю безкоштовних файлів. Ще значна частина десятикласників (30,6%) обирає аудіокниги, що можна аргументувати практичністю у використанні (можна використовувати у будь-який момент, для цього лише телефон потрібен) та схильністю аудіалів до кращого сприймання на слух.

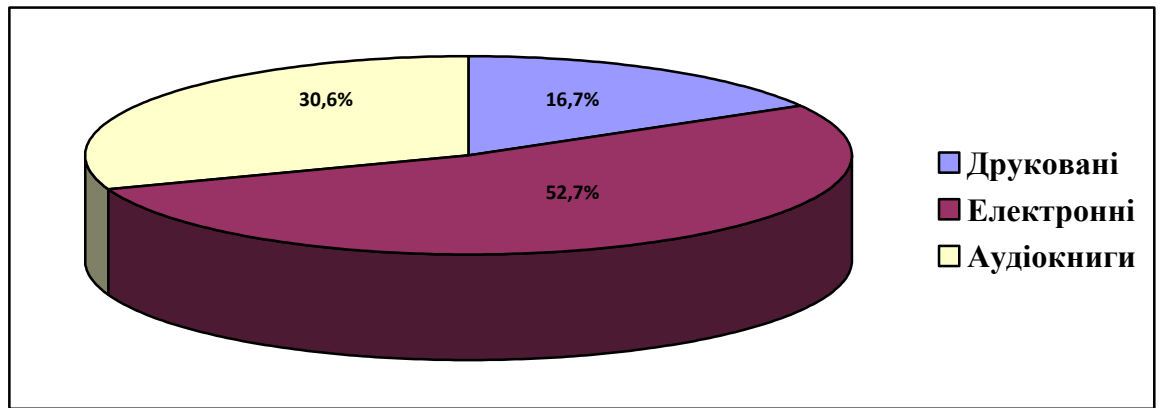

Рис. 3.2

Наступне запитання «Надаєте перевагу українським авторам чи іноземним?» (Рис. 3.3) виявило, що перевагу мають все ж зарубіжні автори, яких обирають 58,3% учнів. А вітчизняних – 41,7%. Такий результат нашої думки про те, що варто більше популяризувати у соціумі сучасну українську літературу, яка б сприяла розвитку національної самосвідомості.

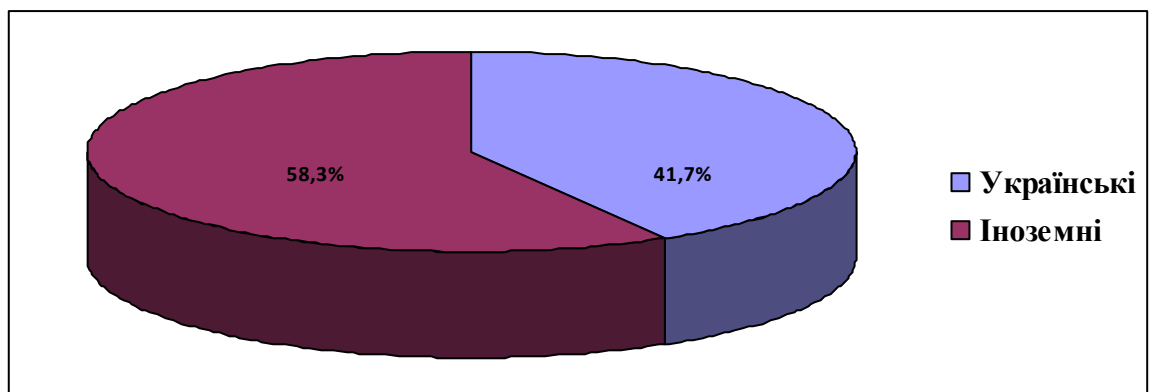

Рис. 3.3

Четверте запитання «Що має більший вплив на ваш вибір книг до прочитання?» (Рис. 3.4) допомогло з'ясувати, що більшість (41,7%) учнів у виборі книг спираються на рекомендації буктоку, трошки менше (33,3%) дослухаються до порад друзів, решта (25%) – черпають ідеї з книжкових телеграм-каналів. Цим ми засвідчили, що вплив соціальних мереж має свій вплив і на читацькі вподобання молоді.

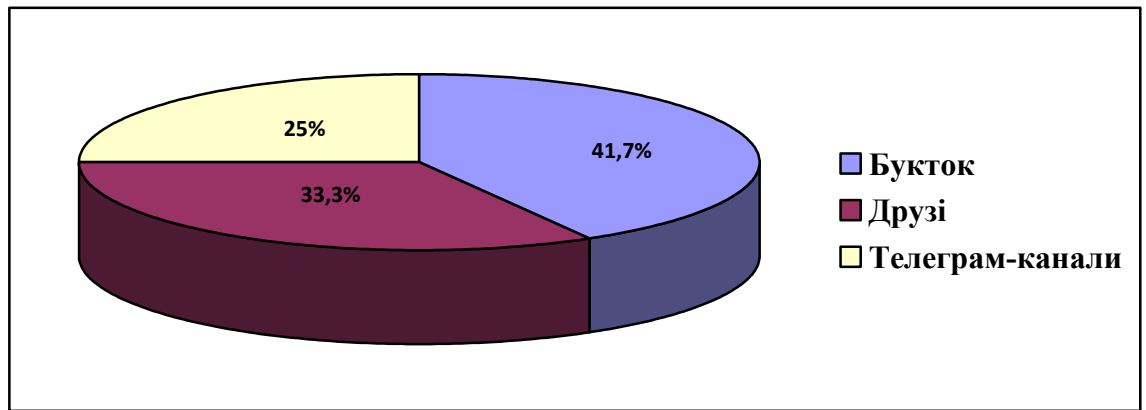

Рис. 3.4

Аби виявити, чим подобаються читачам сучасні книги, ми поставили наступне запитання – «Що приваблює вас у сучасних творах?». Основні відповіді можна звести до такого переліку:

- в першу чергу цікаві сюжети;
- колоритні і незвичні герої;
- важливі у теперішній час теми і проблеми;
- стиль викладу матеріалу;
- співвіднесеність з реальним життям;
- актуальна лексика, мовні звороти та інше.

У жанровому різноманітті (Рис. 3.5) десятикласники найчастіше обирають до прочитання сучасні популярні книги (36,1%). Такій тенденції сприяє високий рівень популяризації творів авторів сьогодення шляхом засобів масової інформації, соціальними мережами, та із уст в уста. Оскільки видавництва активно і сумлінно працюють над рекламними кампаніями новинок літератури. Трохи рідше привертають увагу читачів детективи і трилери (30,5%), ще менше фантастика й містика (27,8%), і зовсім мало респондентів вказали класику, любовні романи (5,6%). Як бачимо, закономірним є те, що найбільше користуються попитом саме твори останніх років.

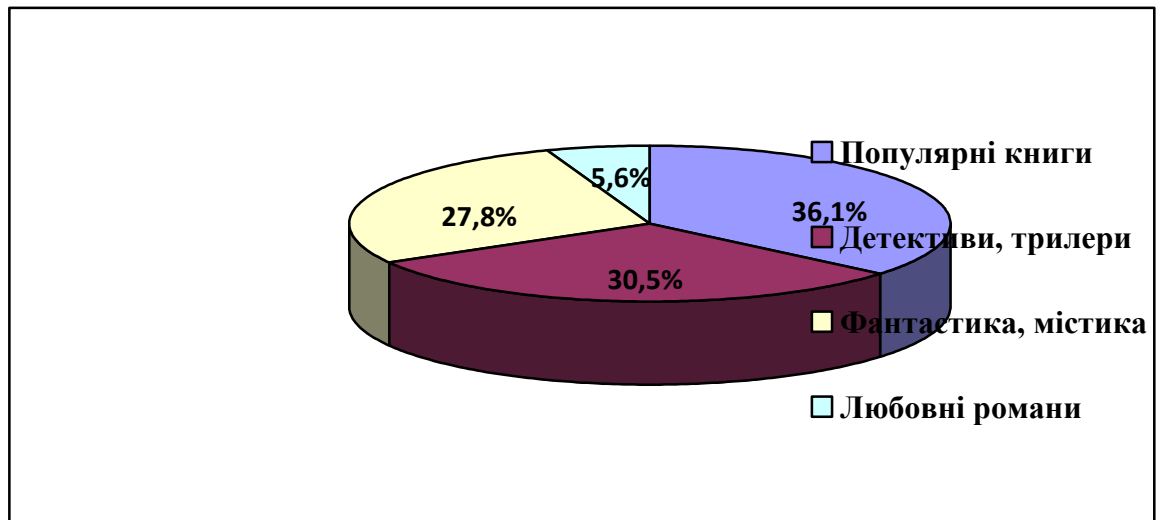

Рис. 3.5

Цікавий перелік осіб ми отримали у сьомому пункті анкети («Назвіть відомих вам українських авторів-сучасників»). До учнівського переліку сучасних вітчизняних письменників увійшли:

- Ліна Костенко,
- Максим Кідрук,
- Ірена Карпа,
- Софія Андрухович,
- Андрій Кокотюха,
- Любко Дереш,
- Сергій Жадан,
- Люко Дашвар,
- Дара Корній,
- Лесь Подерв'янський,
- Наталія Гурницька,
- Тетяна Власова.

Як бачимо, усі перелічені імена є досить популярними серед українського читача.

Наступне запитання було націлене на те, щоб з'ясувати чи відомою для десятикласників є постать Сергія Жадана («Чи знаєте ви, хто такий Сергій

Жадан? (Кілька правильних відповідей)» (Рис. 3.6) . Більшість респондентів (91,7%) обрали варіант «письменник», «музикант» зазначили 75%, 30,6% вказали «волонтер», і 13,9% вважають митця політиком.

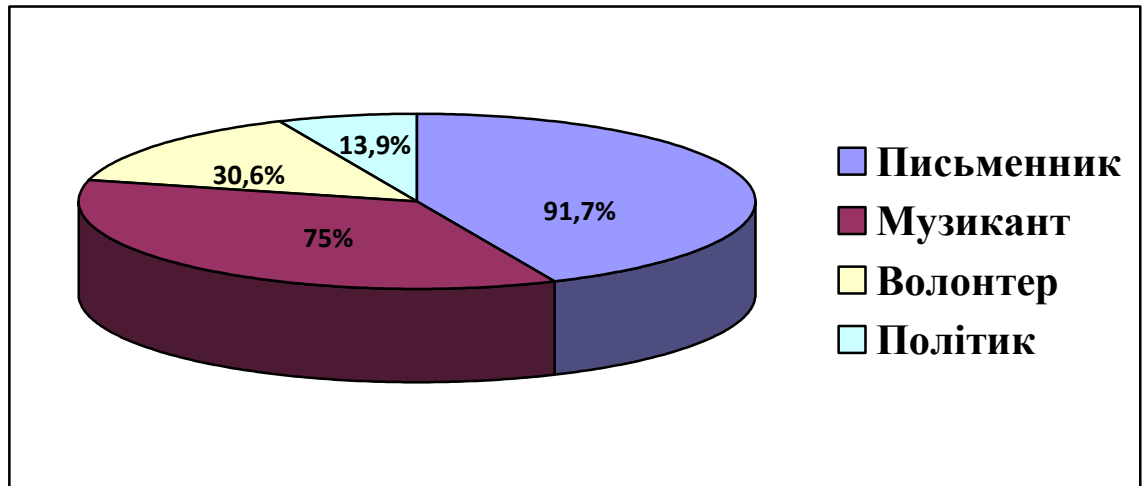

Рис. 3.6

З-поміж відомих творів Сергія Жадана, були названі лише двічі був названий «Депеш Мод» та по одному разу «Інтернат» і «Ворошиловград», а більшість учнів на питання «Чи знайомі ви з якимось твором Сергія Жадана?» зазначили, що часто натрапляють на його вірші в соцмережах, на уривки з літературних вечорів. Але висновок такий, що обізнаність молоді з творчістю митця є недостатньою.

Десяте запитання дало нам поштовх до створення другого підрозділу поточного розділу, де ми запропонували наші рекомендації моделі уроку позакласного читання за твором Сергія Жадана. Оскільки більша частина учнів (близько 80%) виявила бажання вивчати твори вказаного письменника на уроках української літератури, аргументуючи це популярністю й авторитетністю особистості автора, непересічною відвертою манерою викладу думок, тонким гумором; «читається на одному подиху».

Отже, враховуючи результати проведеного анкетування, ми дійшли висновків, що молодь відчуває потребу у вивченні на уроках української

літератури не тільки класики, а й актуальних творів, з авторами яких вони живуть в одній реальності.

3.2. Урок у старшій школі за твором «Месопотамія»

Аналіз навчальної програми для старших класів показує, що читання української літератури сприяє розвитку мовної, мисленнєвої, комунікативної культури, емоційної чутливості, емпатії й національної ідентичності.

Основні навички та уміння, якими повинні оволодіти учні для аналізування сучасних літературних творів на уроках української літератури:

- уміння висловлення своєї думки, обґрунтування її, підтвердження фактами;
- уміння аналізувати й інтерпретувати художні тексти з урахуванням задуму й стилю автора;
- навички ведення дискусії.

Оскільки програма з української літератури для 10-11 класів [44] базується на хронологічному поділі літературних процесів, то сучасні нові твори здобувачі освіти опановують лише наприкінці 11 класу у розділі «Постмодернізм і постпостмодернізм». Але, на нашу думку, доречно було б і в десятому класі ознайомлювати учнів зі здобутками авторів-сучасників, наприклад, на уроках позакласного читання або літератури рідного краю. Оскільки читачам більш цікавими є ті автори, які пишуть про сьогодення, тобто якщо читачі є дотичними до тих подій чи часу, про які йдеться у творі. Що в свою чергу сприяє більш зацікавленому і мотивованому осмисленню прочитаного.

Тому ми розробили модель уроку позакласного читання для 10 класу (і з урахуванням вікових особливостей учнів) за сучасною маскулінною прозою, а саме за твором Сергія Жадана «Месопотамія» (Додаток Б).

Спираючись на методичну літературу ([43], [49], [52], [55]) варто спочатку зазначити загальні положення аналізу прозового твору, на які ми орієнтувались.

По-перше, це загальнолітературні принципи: принцип історизму, науковості, доступності, єдності змісту і форми, емоційності.

По-друге, вдало спрямування аналізу художнього твору визначає відома вчена-методист Г. Токмань [55; с. 156-164], яка вбачає його мету у формуванні в учнів оцінних суджень, активізації їхнього життєвого досвіду, розвитку творчого мислення й уяви, виробленні потреби спілкування з митцем та особистісного підходу до оцінки твору.

Також доцільно вказати і думку А. Ситченка [49; с. 69] про зазначену проблему визначення мети аналізу художнього твору, яка полягає в тому, щоб, по-перше, учні вловили взаємозв'язок змісту і форми, по-друге, аби вплинути на становлення домінантних рис всебічно-розвинутої особистості.

Дотримання наведених вище принципів у процесі аналітичних операцій над твором забезпечує належний науковий рівень аналізу; допомагає домогтися єдності почуття і мислення у сприйнятті і уникнути шаблонності у вивченні художніх текстів; спонукає в учнів інтелектуальну й емоційну активність, а, отже, і сприяє закарбовуванню творів в їхній пам'яті.

Аналіз епічних творів, особливо великих за обсягом, є серйозним завданням для учнів і вчителів. Такі текстівки через брак часу не можуть бути повністю розглянуті на уроках. Тому більшість роботи виконується вдома. Навчити учнів самостійно виховувати критичне ставлення до прочитаного змісту, усвідомлювати ідеологію та тематичну спрямованість художніх творів – це одне з найважливіших завдань вчителя української літератури. Адже, на думку вітчизняного методиста Б. Степанишина [52] мета аналізу твору полягає в тому, аби розвивати естетичні (мистецькі) смаки учнів.

Запропонований нами конспект уроку (Додаток Б) для 10 класу на тему «Сергій Жадан. «Месопотамія» як «найбільш інтимна і найбільш приватна»

книга письменника» має на меті ознайомлення школярів з життям та творчістю С. Жадана, визначення художніх особливостей збірки «Месопотамія»; розвиток умінь аналізувати сучасні художні твори й навичок усного мовлення, логічного мислення; виховування любові й інтересу до сучасної української літератури, естетичного смаку учнів. Обраний нами тип уроку позакласного читання містить п'ять логічно між собою пов'язаних етапів.

Традиційно початком заняття є етап організації учнів до уроку, де має формуватися емоційне налаштування, з'ясування загального настрою. Далі ми пропонуємо переходити до етапу повідомлення теми й мети уроку та мотивації навчальної діяльності. Тут десятикласники записують тему уроку та в охудожненій формі дізнаються про його мету. Передбачаємо застосування таких прийомів:

- робота з епіграфом (*«В чому сутність поезії? / Писати про те, що всім давно відомо. / Говорити так, щоби викликати злість і любов, / заздрість, ненависть і співчуття» – Сергій Жадан, «Месопотамія»*), де учні мають висловити свою думку, що має спонукати їх до роздумів;

- перегляд фрагмента відео (презентація книги Сергієм Жаданом у Києві 2014 року) з завданням знайти відповідь на питання, в чому особливість «Месопотамії»; такий спосіб унаочнення допоможе зацікавити учнів, викликати в них інтерес до уроку, забезпечити активну увагу.

Після мотивації пропонуємо переходити одразу до основної частини. На цьому етапі рекомендуємо послуговуватися наступними методами і прийомами.

1. Коротка доповідь заздалегідь підготованого учня про життєвий і творчий шлях С. Жадана, що має на меті підготовку до безпосереднього аналізу твору. Такий метод сприятиме активізації учнівської уваги та залучення їх до безпосередньої участі в ході заняття.

2. «Хмаринка слів» – акцентування на важливих моментах з життєпису автора (наприклад: письменник, громадський діяч, волонтер,

Старобільськ , Харків, постмодернізм, «Ворошиловград», музикант, «Жадан і собаки») шляхом унаочнення, що забезпечує краще запам'ятовування матеріалу.

3. Бесіда, що передбачає тлумачення і мотивацію назви твору, з'ясування структури, композиції, особливостей добору імен героїв, їх характеристики, специфічність мовної палітри, безпосередню роботу з текстом (наведення різноманітних цитат). Така бесіда запитаннями збуджує інтерес до теми, створює мотивацію навчання, розвиває пізнавальну активність, уміння і навички комунікації. Адже глибина розгляду й осмислення художнього тексту визначається «самою суттю роботи над твором» [43; с. 261]

4. Робота з таблицею «Сюжетні лінії твору “Месопотамія”» спрямована на відновлення в пам'яті сюжетних перипетій. Адже осердям епічного твору є сюжет, тобто послідовність подій, що мотивується задумом автора [43; с. 291]. Зазначений вид діяльності сприятиме систематизації й ефективному закарбовуванню в пам'яті навчального матеріалу, оскільки доєднуються зорові рецептори, що уможливлюють бачення смислової структури кожної частини і всього тексту загалом. Заповнення таблиць дозволяє учням структурувати і відтворювати матеріал за поданими категоріями, адже учні суттєво різняться процесом відтворення знань, тому навіть незначні вказівки в таблицях допоможуть їм пригадати вивчене.

5. Робота в парах на встановлення відповідності між частиною книги і співвідносним конфліктом, тобто суперечністю між кимось чи чимось, що є рушійною силою сюжету. Згаданий вид роботи передбачає надання учням часу на роздуми, обмін думками з партнером і як результат озвучення спільних рішень перед усіма. Робота в парах має позитивний вплив на уроках української літератури, оскільки сприяє удосконаленню навичок спілкування, вміння висловлюватись, переконувати, вести дискусію й розвитку критичного мислення.

6. Колективне складання схеми «Проблематика "Месопотамії"» з активним коментуванням з боку учнів. У такий спосіб передбачаємо аналіз порушених у творі проблем, які є актуальними на сьогодні (проблема життя і смерті, стосунків людини і міста, кохання і зради, родинних зв'язків, дружби, еміграції тощо), що сприяє популярності книги. За допомогою використання опорних схем урізноманітнюються форми проведення уроків, розвивається логічне мислення, відбувається глибоке і послідовне засвоєння інформації. Складання схем має позитивний вплив на розвиток здобувачів освіти, адже одним з надважливих навичок сучасної людини є здатність кодувати великий обсяг інформації, встановлювати причиново-наслідкові зв'язки і вибудовувати логічні ланцюжки.

Реалізацію етапу підбиття підсумків ми пропонуємо за допомогою двох прийомів. По-перше, слово вчителя, що допомагає структурувати значний обсяг інформації і спонукає учнів до формування власних логічних висновків з приводу теми уроку. По-друге, «мікрофон», який передбачає рефлексювання з боку учнів, а саме відповідь на запитання «Що нового я дізнався/дізналася сьогодні на уроці?» або «Що мене зацікавило/здивувало?». Метод «мікрофон» дає кожному змогу бути почутим, адже уявний мікрофон по чергово переходить від одного учня до іншого, надаючи можливість усім відповісти на запитання, висловити власну думку чи позицію.

На завершальному етапі традиційно рекомендуємо творче домашнє завдання. Полягає воно в тому, що кожен має обрати одну поезію з «Месопотамії», записати аудіо власного відтренованого декламування вірша, надіслати вчителю. Важливо наголосити, що під час виконання домашнього завдання учні мають спиратись на пам'ятку виразного читання поезії (Додаток Б, Додаток до уроку 3). Такий метод допоможе учням відшліфувати навички власної манери виразного читання й відчуття емоційного фону поезії.

Насамкінець, оцінювання з коментарем вчителя – це один із методів стимулювання учнів. Цей важливий етап передбачає вплив на учня, заохочення, авансування його навчальної діяльності, створення відчуття натхнення, що породжене видимим успіхом.

У результаті проведення запропонованого уроку позакласного читання в учнів має скластися більш-менш чітке уявлення ідейно-художнього наповнення твору. Виходячи з цього, школярі завдяки аналізу твору зможуть сприймати книгу «Месопотамія» Сергія Жадана як феноменальний витвір часу й таланту автора.

Запропоновані методи та прийоми уроку позакласного читання забезпечать всебічний розвиток особистості, удосконалення творчих здібностей, оволодіння навичками дослідження, аналізу та синтезу, ведення дискусій та виховання загальних морально-етичних цінностей.

Висновки до розділу III

Отже, у третьому розділі ми проаналізували результати констатувального етапу експерименту, що дало нам поштовх до розроблення рекомендацій до моделі уроку за сучасним маскулінним твором.

Спираючись на проведене нами опитування, маємо наступні висновки:

- більшість респондентів має інтерес до літератури як мистецтва слова, оскільки читає не лише програмові твори;
- друковані книги сьогодні поступаються місцем електронним та аудіо варіантам;
- зарубіжні письменники користуються більшим попитом серед молоді, ніж вітчизняні;
- у виборі книг молодь орієнтується більше на рекомендації буктоку, ніж на поради друзів чи телеграм-канали;

- у сучасних творах цікавими є сюжети, колоритні герої, стиль написання, актуальні проблеми й мовні звороти;
- з-поміж жанрів найбільшим попитом користуються сучасні популярні книги, далі детективи, трилери, потім фантастика, містика, і лише тоді класика й любовні романи;
- респондентам відомі такі письменники-сучасники, як Л. Костенко, М. Кідрук, І. Карпа, С. Андрухович, А. Кокотюха, С. Жадан, Л. Подерев'янський та інші;
- більша частина опитаних знає С. Жадана як письменника, але з них не всім відомо про нього як музиканта чи волонтера;
- з творів С. Жадана згадані були «Депеш Мод», «Інтернат», «Ворошиловград» та вірші;
- більшість респондентів схвалюють можливість вивчення творів С. Жадана на уроках української літератури.

Зважаючи на результати констатувального експерименту, ми створили модель уроку позакласного читання для десятикласників за книгою С. Жадана «Месопотамія», поетапно аргументувавши вибір методів і прийомів вивчення художнього твору.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного нами дослідження гібридного наративу у сучасній маскулінній прозі шляхом дослідження книги «Месопотамія» Сергія Жадана дають підстави зробити наступні висновки:

1. З'ясовано, що гібридний наратив не є чимось абсолютно новим для сучасної літератури. Оскільки експерименти з формами творів, зі смисловим наповненням, із стильовими домінантами й синтезом стилістичних особливостей були властиві літературі ще з давніх часів. Якби цього не відбувалось, не було б мови тоді ні про який розвиток літературного процесу.

2. Визначено, що Сергій Жадан – один із найпопулярніших творців маскулінної творчості сьогодення. Його успіх вимірюється не лише літературною та музичною діяльністю, а й виявом стійкої громадянської позиції, активним волонтерством.

У ході дослідження на основі критичних літературознавчих праць з даної теми було досліджено особливості творчої манери Сергія Жадана. Про твори Сергія Жадана схвально відгукуються критики, їх високо оцінюють науковці. Основними аспектами дослідження є художній метод письменника; жанрова специфіка; своєрідність часопростору й образної системи; філософський, біблійний, міфологічний підтекст; особливості художніх прийомів та мовна палітра твору. Ґрунтовними з цього погляду є праці І. Дзюби, Т. Гундорової, Р. Харчук, О. Гонюк, А. Бабенко, А. Матусяк та інших.

Стильовою домінантою творчості Сергія Жадана більшість дослідників вважає постмодернізм, оскільки в творах митця присутні такі ознаки: міцне переплетіння прози й поезії, абсурдність реальності, поглиблений психологізм, навмисне поєднання стилів (наприклад, художній з науковим), неоднозначність жанрової приналежності, іронічність, провокативність, епатажність, фрагментарність оповіді, тяжіння до міфу й біблійних мотивів тощо.

3. З'ясовано значення «Месопотамії» у художньому доробку автора. З огляду на проведені дослідження можна сказати, що «Месопотамія» посідає особливе місце у творчості Сергія Жадана. По-перше, вона поєднує в собі як прозові оповідання, так і поезії, що становлять одне ціле. По-друге, автор у творі описує життя й внутрішній світ мешканців міста Харків, в якому проживає і сам. Письменник вважає цю книгу своєю чи не найліричнішою працею.

4. Охарактеризовано своєрідність сюжетно-композиційної організації та проблематики. Книга складається з двох взаємопов'язаних частин: перша має назву «Історії та біографії» – це 9 оповідань; друга – 30 віршів, об'єднаних під назвою «Уточнення та узагальнення». Об'єднують ці частини харківські ландшафти, персонажі, часові маркери й філософське підґрунтя. Також у тексті письменник проводить асоціативні зв'язки з міфологією, з релігією, з музичним мистецтвом. Більшість дослідників вважають, що за жанром «Месопотамія» є романом, хоча досі проблемним залишається визначення його різновиду.

Твір має розгалужену систему образів, сюжетних ліній та конфліктів (внутрішніх і зовнішніх). Порушуються такі проблеми, як: життя і смерті; міжособистісних взаємин (кохання і ненависті, довіри і зради); Батьківщини і чужини; самореалізації; проблема вибору; впливу міста на людину тощо. Як можемо помітити, автора цікавить весь спектр людських душ.

Назва твору «Месопотамія» має важливе значення, оскільки сприяє глибшому розумінню суті тексту. Її потрактування не зводиться лише до частини простору, розташованого між двома ріками, а в переносному значенні означає стан перманентного вибору між чимось. Під цим кутом зрозумілішою стає постійна невизначеність героїв твору, їхня невиліковна надламаність.

5. Визначено специфіку образної системи, часопростору й художніх прийомів твору «Месопотамія». Образна система «Месопотамії» теж має свої

особливості. Імена героїв дібрані таким чином, що одразу викликають відповідні асоціації. Провідною рисою характерів чоловіків є прямолінійність, жінок – непокірність. Місто можна вважати також повноцінним художнім образом, оскільки воно підпорядковує своїм правилам усіх і усе. Події відбуваються у Харкові (крім історії "Боб") і охоплюють проміжок часу з березня по серпень (якщо не брати до уваги розширення часопростору шляхом сюжетної ретроспективи). Помітною є міфологізація хронотопу роману, яка відбувається на кількох рівнях (накладання міфологічних сюжетів та архетипів на реальну історію, ієрархізація просторових образів, прискіплива увага до часових і просторових деталей).

«Месопотамія» має своєрідну мовну палітру, де є різноманітні лексеми, які сприяють експресивності: сленгові слова, запозичення з англійської мови, жаргонізми, просторіччя тощо. Оригінальним роблять текст і художньо-виражальні засоби, з-поміж яких найчастіше вживаються епітети та порівняння, що теж мають свою специфіку, несуть психологічне навантаження, виконують емоційно-оцінювальну функцію. Адже кожне поєднання лексем кодує певну думку. Простежено також і шляхи досягнення ритмомелодики у тексті, що створює відчуття руху. Це все сприяє вцілому реалістичнішому сприйняттю твору читачем та свідчить про майстерно вирізьблений ідеостиль Сергія Жадана.

6. Здійснено аналіз результатів емпіричного дослідження щодо зацікавлення молоді сучасною українською літературою. Виявлено, що молоде покоління відчуває потребу у вивченні на уроках літератури не тільки класики, а й актуальних, «свіжих» творів, з авторами яких вони живуть в одній реальності.

7. Запропоновано рекомендації щодо вивчення сучасного твору гібридної форми («Месопотамія») в старшій школі на уроці позакласного читання із застосуванням різних методів і прийомів, серед яких: бесіда, перегляд відео, «хмаринка слів», доповідь заздалегідь підготованого учня,

робота в парах, робота з текстом, робота з таблицею, створення схеми, і «мікрофон». Подібна різноманітність форм роботи в поєднанні з вивченням сучасного українського твору, на нашу думку, сприяє підтримувannya зацікавленості з боку здобувачів освіти впродовж усього навчального процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрухович Ю. Постмодернізм – не напрям, не течія, не мода. *Слово і Час*. 1999. №3. С. 66–67.
2. Бабенко А. Криза репрезентації особистості у творчості Сергія Жадана // *Open Access Peer-reviewed Journal Science Review* 2017. №7 (7) Vol. 5, December 2017. Warsaw, Poland, 2017: RS Global Sp. Z O. O Scientific Educational Center Warsaw, Poland, 2017. С. 7-9. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/405656.pdf>
3. Бабенко А. Поетика прози Сергія Жадана: дис. на здоб. ступ. д-ра філос. у гал. філол.Київ, 2021. с.195.
4. Бабенко А. Топос міста у прозі Сергія Жадана (на матеріалі творів «Ворошиловград» та «Месопотамія»). *Науковий вісник Миколаївського університету ім. В.О. Сухомлинського. Філологічні науки (літературознавство): збірник наукових праць/за ред. Оксани Філатової.* – № 1 (19), квітень 2017. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2017. С. 32–37.
5. Бабенко А. Урбаністичний простір як деконструкція людяності у книзі Сергія Жадана «Месопотамія». *Науковий вісник Миколаївського університету ім. В.О. Сухомлинського. Філологічні науки (літературознавство): збірник наукових праць / за ред. Оксани Філатової.* № 1 (17), травень 2016. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2016. С. 20–27.
6. Бахтин М. М. Формы времени и хронотопа в романе: очерки по исторической поэтике. *Бахтин М. М. Вопросы литературы и эстетики.* М.: Художественная литература, 1975. С.234–407.
7. Бернадська Н. Український роман: теоретичні проблеми жанрова еволюція. Київ: Академвидав, 2004. 368 с.

8. Бовсунівська Т. Теорія літературних жанрів. *Жанрова парадигма сучасного зарубіжного роману : Підручник*. Київ: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2009. 519 с.
9. Бондаренко Л. Г. Семантико-стилістичні функції епітетів і порівнянь у поетичній збірці Сергія Жадана «Месопотамія». *Науковий вісник Херсонського держ. ун-ту. Серія : Лінгвістика : зб. наук. праць*. Херсон : ХДУ, 2017. Вип. 28. С. 45–49.
10. Будний В. Ільницький М. Порівняльне літературознавство: Підручник. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 430 с.
11. Васьковська А. Сергій Жадан – проповідник із харківської Месопотамії / Алла Васьковська URL: https://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/2014/10/141028_book_2014_reader_review_zhadan (дата звернення: 10. 08. 2023).
12. Великий тлумачний словник української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. 1440 с.
13. Вишницька Ю. В. Індивідуально-авторська реконструкція есхатологічних міфосценаріїв у художніх творах Сергія Жадана. *Літературознавчі студії*. Вип. 43. Ч.1. С. 147–160.
14. Вишницька Ю. Текстова поліваріативність міфологічного сценарію початку як реалізація космогонічних та антропогонічних міфів (на матеріалі поезії Сергія Жадана). *Літературний процес: методологія, імена, тенденції. Філологічні науки*. 2014. № 4. С. 3–9. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Litpro_2014_4_3.pdf (дата звернення: 09. 03. 2023).
15. Ганошенко Ю. А. Замулене межиріччя: межа як конструент ідентичності в романі "Месопотамія" Сергія Жадана. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"*. Серія : Філологія. Літературознавство. 2017. Т. 301, Вип. 289. С. 14–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdufl_2017_301_289_4 (дата звернення: 11. 09. 2023).

16. Гарлицька Т. Соціолінгвістичні параметри міського мовлення на тлі прозових творів С. Жадана. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Мовознавство*. Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2016. Вип. I (25). С. 20–25. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/7437/1/Harlytska.pdf> (дата звернення: 03. 08. 2023).
17. Гібридність. *Сучасний словник літературознавчих термінів*. Сикало Є. 2023. URL: <https://ukrlit.net/info/mdictionary/72.html>
18. Глуховцева І. Я. Оказіональна фразеологія твору Сергія Жадана "Месопотамія". *Мова і міжкультурна комунікація* : зб. наук. пр. Вип. 1. Ін-т укр. мови НАН України, Полтавський ун-т економіки і торгівлі. Полтава : Видавництво ПУЕТ, 2017. С. 167-177.
19. Гонюк О. В., Лаптєєва Ю. О. Жанрова специфіка книги Сергія Жадана «Месопотамія». *Таїни художнього тексту* : [зб. наук, пр.] / відп. ред. Н. І. Заверталюк. Дніпропетровськ, 2015. № 18 6 с.
20. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодерн. Київ : Критика, 2005. С. 160–176.
21. Десятерик Д. “Не розумію, для чого займаюся справою, від якої тобі важко”: Сергій Жадан про нові книжки, дві українські літератури та ліву ідею. *День*. 2005. С. 7.
22. Дзюба, І. М. Чорний романтик Сергій Жадан. Київ: Либідь. 112 с.
23. Жадан С. Месопотамія : збірка. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 288 с.
24. Жанрова дифузія в сучасній українській прозі (на матеріалі творів Н. Сняданко, М. Соколян, С. Пиркало). Марина Рябченко. 2013, *Літературознавчі студії*. С. 279-284
25. За неприйняттям ненормативної лексики стоїть елементарна відсутність освіти: інтерв'ю з Сергієм Жаданом. *maincream*. URL: <https://maincream.com/ru/category/interviews/485/za-neprijnattam-nenormativnoi->

звернення: 05. 09. 2023).

26. Й. Волошина, С. О. Жила. *Наукові основи методики літератури. Навчально-методичний посібник* [за ред. Д-ра пед. наук, Д. А. Епштейна]. М.: Педагогика, 1976. 176 с. С. 23–33.

27. Капленко О. Наратив як модель світу: структурна побудова і проекція на художній текст. *Слово і час*. 2003. № 11. С. 10–16.

28. Кискін О. Урбаністичний хронотоп в постмодерністському романі («Чапаєв і пустота» В. Пелевіна, «Перверзія» Ю. Андруховича, «Безсмертя» М. Кундери): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.06 «Теорія літератури». Київ, 2006. 20 с.

29. Коцарев О. Безнадійні віра і любов Сергія Жадана. *Літакцент*. URL: <http://litakcent.com/2011/04/08/beznadijni-vira-i-ljubov-serhija-zhadana/> (дата звернення 17. 02. 2023).

30. Кушнір А. Бути Жаданом. *Дзеркало тижня*. 2005. №51 (579). С.19.

31. Лавринович Л. Б., Салаган М. М. Міфологізація часопростору у збірці С. Жадана «Месопотамія». *Молодий вчений*. 2014. № 12 (15). С. 225–228;

32. Лашин С. Надзвичайна відвертість Сергія Жадана: рецензія читача на "Месопотамію". *BBC*. 2020. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/2014/11/141029_book_2014_reader_review_zhadan2 (дата звернення 05.08.2023).

33. Левчук Я. Урбаністична симфонія. *Культура і життя*. 2014. № 16 – 18 квітня. С. 12.

34. Лілік О. О., Сазонова О. В. Янкова Н. І. Українська мала проза: гібридні форми в історико-літературному процесі кінця XIX – початку XXI ст. (контекст інформаційноосвітнього простору) : Навч. посібник. Чернігів: Десна Поліграф, 2022. 290 с.

35. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ : Академія, 2007. 752 с.

36. Матусьяк А. Між мертвою індустрією та молодого демократією. Постколоніальний діалог з минулим у прозі Сергія Жадана. *Україна модерна*. 2015. URL : <https://uamoderna.com/md/matusyak-zhadan-prose> (дата звернення: 11. 06. 2023)
37. Мейзерська Т. С. Роман Сергія Жадана "Месопотамія": жанрова своєрідність та ідейний зміст. *Проблеми сучасного літературознавства*. 2016. Вип. 22. С. 139–150. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prsl_2016_22_15 (дата звернення: 11. 06. 2023).
38. Мейзерська Т. "З того боку темряви": художня текстуалізація смерті у романі Сергія Жадана "Месопотамія". *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства* : зб. наук. пр. 2018. Вип. 23. С. 213–216.
39. Назаренко М. Й. «Landscape-novels» Майка Йогансена і Сергія Жадана. *Літературознавчі студії*. Вип.. 43. Ч.2. С. 92–98;
40. Наратив — що це таке, суть, визначення, види, типи та приклади наративів. URL: <https://termin.in.ua/naratyv/>
41. Неборак В. Щемка залежність від очікувань і розставань. *Жадан С. Месопотамія*: збірка оповідань і віршів. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2014. С. 5–6.
42. Осьмак Н. Бикова О. Сергій Жадан як знакова постать у сучасному літературному процесі. «Філологічні діалоги»: збірник наукових праць. На пошану Олександра Зарудняка (до 100-річчя від дня народження). Ізмаїл : РВВ ІДГУ. 2022. Вип. 9. 240 с. С. 97-101. URL: <http://visnyk.idgu.edu.ua/index.php/fildialohy/article/view/687/604>
43. Пасічник Є.А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах : навчальний посібник [для студентів вищих закладів освіти] Київ: Левіт, 2000. 384 с.
44. Програма. Українська література. 10-11 класи. Профільний рівень. 2017. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/ukr.lit.-10-11.-profilnij-riven.docx> (дата звернення: 11. 09. 2023)

45. Родик К. К. Українська Месопотамія : збагнути і допомогти? Сергій Жадан про ментальність Донбасу. *Україна молода*. 2014. № 137. URL: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/2529/164/89467/> (дата звернення: 03. 10. 2023).
46. Сергій Жадан – Юрію Андруховичу: «В мене змінилося відчуття, про кого я пишу, чийм голосом говорю». *Інтерв'ю з України*. URL: <https://rozmova.wordpress.com/2021/04/01/serhiy-zhadan-30/#more-73851> (дата звернення: 11. 06. 2023).
47. Сергій Жадан: Боротьба триває, ніхто не розслабляється, ніхто нікуди не йде. *Контракты.UA* : URL: <https://kontrakty.ua/article/77263> (дата звернення: 04. 06. 2023).
48. Сергій Жадан: Тому, хто боїться – потрібна віра. Тому, хто любить – достатньо пам'яті [Електронний ресурс] // Українська літературна газета : [сайт]. – Текст. Дані. – Режим доступу: <https://litgazeta.com.ua/interviews/sergij-zhadan-tomu-hto-boyitsya-potribna-vira-tomu-hto-lyubyt-dostatno-pam-yati/> (дата звернення: 10. 03. 2021).
49. Ситченко А. Особливості аналізу драматичних твору в школі. *Українська мова та література в школі*. №5. 2004.
50. Словник символів культури України / За загальною редакцією В.П.Коцура, О.П.Потапенка, М.К.Дмитренка. Київ: Міленіум, 2002. 260 с.
51. Станісевич Є. Анатомія одного Міста: рецензія на «Месопотамію» Сергія Жадана. / URL: <http://www.theinsider.ua/rus/art/anatomiya-odnogo-mista-kharkivska-mesopotamiya-sergiya-zhadana/> (дата звернення: 10. 03. 2023).
52. Степанишин Б. Викладання української літератури в школі. Методичний посібник для вчителя. Київ: РВЦ «Проза», 1995. 254 с.
53. Терен Т. РЕСвізити. Антологія письменницьких голосів. Книга 1. Львів: Видавництво Старого Лева, 2016. 276 с.
54. Терен Т. Сергій Жадан: Ніколи не ставився до літератури, як до альпінізму чи спорту. URL: <https://starylev.com.ua/news/sergiy-zhadan-nikoly->

ne-stavyvsvya-do-literatury-yak-do-alpinizmu-chy-sportu (дата звернення: 16. 09. 2023).

55. Токмань Г. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2012. С.156-164

56. Уманець С. О. Символіка образу пса у прозі Сергія Жадана. *Наукові записки НаУКМА. Літературознавство*. Том 1. 2018. С. 110–113. – URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15022/Umanets_Symvolika_obrazu_psa.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 21. 10. 2023).

57. Харчук Р. Б. Сучасна українська проза : постмодерний період : навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2008. 248 с.

58. Шаф О. В. Мотив мандрів у творчості Сергія Жадана в контексті "Маскулінної безпритульності". *Таїни художнього тексту (до проблеми поетики тексту)*. Дніпропетровськ. 2012 р. Вип. 14. С. 91-98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tkht_2012_14_14 (дата звернення: 16. 10. 2023)

59. Шаф О. Топос міста в поезії Сергія Жадана як маскулінізація світу. Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство: Міжвуз. зб. наук. ст. 2010. Вип. XXIII, ч. 2. С. 411– 417

60. Шутяк Л. Любов та інші месопотамські дивовижі. День. 2014. 21-22 березня. С. 23.

61. Щур О. Фірмові любов та сум від Жадана. URL: <https://dsk.kyivcity.gov.ua/news/457.html> (дата звернення: 03. 07. 2023).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Анкета

1. Чи читаєте ви якісь книги, що не вивчаються в школі?
 - А. Так
 - Б. Ні
2. Який формат книг вам найбільше подобається?
 - А. Друковані
 - Б. Електронні
 - В. Аудіокниги
3. Надаєте перевагу українським авторам чи іноземним?
4. Чим ви керуетесь під час вибору книг до прочитання?
 - А. Поради друзів
 - Б. Букток
 - В. Телеграм-канали
 - Г. свій варіант
5. Що приваблює вас у сучасних творах?
6. Творам якої тематики надаєте перевагу?
 - А. Детективи, трилери
 - Б. Фантастика, містика
 - В. Класика, любовні романи
 - Г. Сучасні популярні книги
7. Назвіть відомих вам українських авторів-сучасників.
8. Чи знаєте ви, хто такий Сергій Жадан? (Кілька правильних відповідей)
 - А. Музикант
 - Б. Волонтер
 - В. Політик
 - Г. Письменник
9. Чи знайомі ви з якимось твором Сергія Жадана?
10. Чи хотіли б ви вивчати твори С.Жадана на уроках української літератури? Чому?

ДОДАТОК Б

Клас: 10

Тема. Сергій Жадан. «Месопотамія» як «найбільш інтимна і найбільш приватна» книга письменника.

Мета: ознайомити учнів з біографією Сергія Жадана; визначити особливості збірки «Месопотамія»; розвивати вміння аналізувати сучасні художні твори й навички усного мовлення, логічного мислення; виховувати любов і інтерес до сучасної української літератури, естетичний смак учнів.

Тип уроку: урок позакласного читання.

Перебіг уроку

Епіграф:

В чому сутність поезії?

Писати про те, що всім давно відомо.

*Говорити так, щоби викликати злість і любов,
заздрість, ненависть і співчуття.*

Сергій Жадан, «Месопотамія»

I. Етап організації учнів до уроку

Добрий день. Як ваш настрій?

II. Повідомлення теми й мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

1. Слово вчителя

Вічний підліток. Сумний клоун, панк і революціонер безпритульної генерації (Тамара Гундорова). Так кажуть про того, чий твір ми з вами сьогодні досліджуватимемо.

Сьогодні на уроці дізнаємося про життєвий і творчий шлях сучасного українського письменника й активного громадського діяча Сергія Жадана, спробуємо дослідити відому його книгу, яка має назву «Месопотамія».

Тема уроку: *Сергій Жадан. «Месопотамія» як «найбільш інтимна і найбільш приватна» книга письменника.*

В соцмережах зараз модно підписувати свої світлини якимись висловами з відомих творів. Так от, «Месопотамію» Сергія Жадана читачі розібрали на безліч цитат, серед яких і епіграф нашого уроку:

В чому сутність поезії? Писати про те, що всім давно відомо. Говорити так, щоби викликати злість і любов, заздрість, ненависть і співчуття.

- Як ви розумієте ці слова? Чи погоджуєтесь ви з цим?

2. Перегляд відео

Ви спитаєте, в чому ж секрет популярності «Месопотамії»? Чому з-поміж усіх творів автора ми вивчаємо саме її?

Спробуємо знайти відповідь на це запитання, переглянувши фрагмент відео з презентації цієї книги Сергієм Жаданом у Києві 2014 року: <https://www.youtube.com/watch?v=H16o36yFgH4> (00:48 – 01:18)

- То скажіть, в чому ж особливість «Месопотамії»? *(Вона є найбільш особистою, приватною його книгою, оскільки про Харків він ще ніколи так лірично не писав. У ній дуже мало якихось зовнішніх, політичних, соціальних речей, а натомість дуже багато речей, які для нас є надзвичайно важливими, але які ми не завжди готові розказати).*

- Молодці! Саме так. І в цьому ми з вами і переконуємось під час аналізу твору. Але спочатку нам потрібно дізнатися, хто ж такий Сергій Жадан.

III. Основна частина

1. Доповідь заздалегідь підготованого учня

Народився Сергій Вікторович Жадан 23 серпня 1974 року в м. Старобільськ Луганської області. 1996 року закінчив Харківський

національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. Кандидат філологічних наук. Упродовж 2016 – 2019 років був членом Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка.

Сергій Жадан – різнобічна творча особистість: поет, прозаїк, перекладач, фронтмен гуртів «Жадан і Собаки» та «Лінія Маннергейма». Родом митець зі Старобільська, проте навчався і проживає зараз у м. Харків, якого стосуються деякі твори письменника, зокрема й «Месопотамія». Також С. Жадан разом з талановитими і яскравими поетами Ростиславом Мельниковим та Ігорем Пилипчуком організували неофутуристське літературне угруповання харківських письменників «Червона Фіра». Члени об'єднання проводили мистецькі акції та літературні зустрічі, які вплинули на створення нового культурного осередку в Харкові.

Літературний доробок Сергія Жадана охоплює всі три роди літератури, адже його складають романи («Депеш Мод», «Anarchy in the UKR», «Ворошиловград», «Месопотамія», «Інтернат»), збірки поезії («Цитатник», «Марadona», «Життя Марії», «Антенa» тощо) та драма «Хлібне перемир'я».

Твори автора отримали численні національні та міжнародні нагороди, з-поміж яких: 2014 р. – премія «Книга року ВВС» в номінації «Найкраща книга десятиліття» («Ворошиловград»); 2015 р. – премія «Angelus» за роман «Месопотамія»; 2016 р. – премія Президента України «Українська книжка року» за роман «Месопотамія» (Див. Додаток А); 2017 р. – премія «ЛітАкцент року» за збірку «Тамплієри»; 2018 р. – премія «ЛітАкцент року» за роман «Інтернат» тощо.

У червні 2022 року отримав Премію миру німецьких книгарів (нім. Friedenspreis des Deutschen Buchhandels). На сайті премії оголосили, що відзнаку присвоєно «за видатну творчість і за гуманітарну позицію, з якою він піклується про людей під час війни і допомагає їм, ризикуючи своїм життям».

З початку російсько-української війни надавав волонтерську допомогу ЗСУ. Заснував благодійний фонд, який підтримує освітні та культурні

ініціативи. Зокрема започаткував проєкт «Схід читає» щодо наповнення книжками бібліотек Донецької та Луганської областей.

Зараз Сергій Жадан проживає у Харкові, активно займається волонтерською діяльністю.

2. «Хмаринка слів»

Намалюймо невелику хмаринку (вчитель малює на дошці, а учні в зошитах) і запишімо всередині великими літерами «Сергій Жадан».

Назвіть слова-маркери, які стосуються Сергія Жадана? (*письменник, громадський діяч, волонтер, Старобільськ (Луг обл)/Харків, постмодернізм, «Ворошиловград», «Жадан і собаки»*).

3. Слово вчителя

Тепер можна переходити безпосередньо до роботи з твором «Месопотамія».

4. Бесіда

- До речі, чи знаєте ви, що означає слово «месопотамія»? (*Книга має назву «Месопотамія», що позначає територію між двома річками, Тигром і Єфратом, – де, по суті, почалася історія людства*)

- Як гадаєте, чому автор обрав саме таку назву твору? (*Автор аргументує назву тим, що майже всі події відбуваються між двома вулицями: Пушкінською і Шевченка. А ще тим, що місто Харків знаходиться між двома річками: Лопанню і Харковом. Ми також можемо провести асоціації, що це «межиріччя» для кожної людини: постійний вибір між двома «річками». Під цими «річками» можемо розуміти добро і зло, кохання і ненависть, дію і пасивність тощо*)

- Зі скількох частин складається книга? (*Структурно книга складається з двох частин: перша має назву «Історії та біографії» – це 9*

оповідань; друга – 30 віршів, об'єднаних під назвою «Уточнення та узагальнення».)

- Які назви мають 9 оповідань? («Марат», «Ромео», «Іван», «Маріо», «Юра», «Фома», «Матвій», «Боб», «Лука»)

- Від імені кого ведеться розповідь? Чому так? (Розповідь першої історії («Марат») ведеться від імені Вані – друга Марата; другої – від імені Роми; третьої-шостої і восьмої – від імені автора; сьомої і дев'ятої – від імені Матвія. Сергій Жадан в образах Вані, Роми і Матвія втілює певні автобіографічні моменти, і тому показав, якими є описувані події через призму цих героїв)

- Які думки ви маєте з приводу добору імен у книзі? Які асоціації вони у вас викликають? *(особливість також простежується: помітним є натяк на євангелістів (Матвій, Лука), біблійний образ (Фома), на шекспірівського (Рома-Ромео) та куперівського (Паша Чингачгук) героїв. Алка-Акула одразу викликає асоціації з хижою твариною (полює на чоловіків). Прізвище Валери Чорного попереджає про те, що він темний, поганий, навіює страх на інших; ім'я цього персонажа в тексті майже не згадується: «Крім Чорного. Як його звали, я тепер і не згадаю. Хоча, – замислено замовк Беня, – чому ж не згадаю, Чорним його всі й звали»)*

- Якщо ми розташуємо оповідання в іншій послідовності, чи дуже постраждає сюжет твору? Чому? *(Не дуже, бо композиція роману має таку ознаку як монтажність: частини роману, наче пазли, тісно пов'язані між собою: харківські ландшафти та персонажі переміщуються з одного оповідання у інше, а потім згадуються й у віршах.)*

- Доведіть, що певні топоси (локації, вулиці, заклади) так би мовити «подорожують» з одного оповідання в інше. Бажано навести цитати. *(Наприклад, Оля з Фомою («Фома») відвідують саме ті місця, про які Даша розповідала Романові («Ромео»): «Вони зазирали до всіх тих нір та підвалів, які вона могла згадати, були, ясна річ, в арабів, зазирали, звісно ж, до в'єтнамців, браталися з працівниками макдональдса, які давно до такого*

звикли, пили на брудершафт із працівниками тубдиспансеру, марно намагалися замовити шампанське в сауні “Здоров'я”, згадували дитинство в підвалі проти синагоги, намагалися знайти дівчат за викликом у дитячому кафе» [16; с. 168].)

- Які лексичні особливості мови твору ви помітили? Наведіть приклади (використання сленгу, жаргонізмів та просторічч. молодіжний сленг, наприклад: «нет»– Інтернет; «мобло», «мобільник» – мобільний телефон; «відвалити» – залишити у спокої; «дістали» – набридли; «набралися» – випили алкоголю тощо. «Месопотамія» насичена також і запозиченнями з англійської мови, які активно вживаються сучасною молоддю: «заливалися кавою на брейках», «вписати його в хоспіс», «поріділий хаєр».)

5. Робота з таблицею (учні отримують роздруківки)

- Ви отримали таблиці (Додаток до конспекту уроку 1), з переліком сюжетних ліній твору. Наше завдання – пояснити кожен сюжетну лінію. Робити це будемо колективно, таким чином, я кажу сюжетну лінію і викликаю охочих відповісти, ви називаєте 2-4 основні події, які характеризують певну сюжетну лінію. І в табличку, ви коротко записуєте основне.

Таблиця «Сюжетні лінії твору “Месопотамія”»

Сюжетна лінія	Короткий опис
Марат – Аліна	Вони познайомились на вулиці. У Аліни хвора мати. Марат не міг її покинути. Часто зраджував
Марат – перукарка	Познайомились у березні ввечері. Часто зустрічались. Потім щось змінилось. Вони сварилися і перукарка встромила в нього ножиці.
Марат – Чорний	Обоє займалися боксом. Разом їздили потай у Ялту.
Рома – Даша	Рома винаймав квартиру у Даші й одразу закохався.

	Даша розповіла йому про сусідів та місцеві заклади. Син Даші Амін ревнував її до Ромео. Даша взяла Ромео і сина на весілля. Ромео і Даша посварилися.
Сєня – Соня – Олег	Сєня переїхав жити до Соні. Родичі Сєні наполягали на весіллі. Соня погодилась, попри те, що зраджувала Сєні з Олегом.
Дядя Коля – Маріо – Настя	Маріо провідував дядю Колю в лікарні. Приїхала Настя. Маріо закохався у Настю, але боявся дядька. Дядя Коля дізнався. Настя поїхала. Дядя Коля запропонував працювати разом.
Чорний – Юра – Алла – Саша	Юра заборгував Чорному гроші, тепер переховується у тубдиспансері. У Юри стосунки з Аллою. Молодий (Саша) закохався у Аллу і «біситься». Юра виписався.
Антон – Фома – Оля	Фома познайомився з Олею в кафе, де також працював Антон. Вони кілька разів бачилися, але Оля не хотіла стосунків з Фомою. Антон закоханий у Олю.
Матвій – ‘вона’(повія)	Спогади Матвія про «неї»: допоміг їй з роботою, як «вона» йшла від нього, як поверталась назад, як вийшла заміж, але не припинила бачитись із ним. Матвій з «нею» поїхав до Луки.
Боб – Ліліт – тьотя Амалия – повія	Боб прилетів до дядька Алекса. Закохався в Ліліт. Амалия і Боб влаштували «паті». Після двох діб блукань, Боб вирішив витратити останні гроші на повію.
Лука – його друзі – незнайомка	У Луки рак горла. Всі його друзі зібралися на святкування дня народження. Лука танцював перед загадковою незнайомкою.

6. Робота в парах

(Учні отримують роздруківки – Додаток до конспекту уроку 2)

- Як відомо рушійною силою художнього твору є конфлікт між чимось і чимось або між кимось і кимось. Зараз ви отримали роздруківки, на яких в правому стовпчику назва оповідання, а в лівому - конфлікт. Ваше

завдання встановити відповідність, який конфлікт якої частини стосується.

Час на це 2 хв.

- Час вичерпано. Перевіряємо. (Вчитель викликає учнів по черзі на кожну поєднану пару)

(«Марат»)	між тим, що розповідали про Марата його друзі і реальними подіями; внутрішній конфлікт Марата;
(«Ромео»)	між бажаннями Ромео і його вчинками(неможливістю здійснення цих бажань); між Ромео і Аміном за увагу Даші;
(«Іван»)	між Сенею і Олегом; Внутрішній конфлікт Соні, яка виходила заміж за Сеню, але на весіллі зрадила йому з Олегом;
(«Маріо»)	внутрішній конфлікт Маріо: між коханням до Насті і вірністю дяді Колі; конфлікт між Маріо і його дядьком;
(«Юра»)	між Юрою та Чорним(Юра позичив гроші у Чорного і не повернув); між Юрою та Санею через медсестру Аллу;
(«Фома»);	між Фомою та Олею
(«Боб»)	сімейні стосунки та внутрішній конфлікт Боба
(«Матвій»)	між сподіваннями Матвія на щасливе майбутнє з “нею” і реальними їхніми взаєминами;
(«Лука»)	між товариською вольовою натурою Луки та його усамітненим спокійним життям.

- Молодці! Чудово впорались із цим завданням.

7. Складання схеми з коментарем

- А чим ми можемо довести актуальність твору? Молодці, правильно, саме порушенням важливих проблем у творі. Тому створимо таку схему: посередині пишемо слово «проблеми», обводимо в круг, і від нього в різні боки малюємо стрілки. То які основні проблеми порушені в творі «Месопотамія»? Поясніть, як вони висвітлені, наведіть цитати.

(Специфічним постає висвітлення **танатологічного питання**. Смерть є засобом створення внутрішньої суперечності та напруги у творі, а також репрезентує певний образ мислення героїв. Яскраво розмисли про смерть представлені наприкінці оповідання «Боб»: «Смерть присутня в нашому житті як любов, як довіра або ностальгія. Вона виникає нізвідки, вона рухається своїми напрямками, і годі нам мріяти якимось на ці напрямки впливати». Одним із символів смерті у творі є образ собак, який «впливає із вірувань про демонічну природу собак та вовків, їхній зв'язок із потойбічним світом»).

Сергій Жадан усебічно відтворює й аналізує **стосунки людини і міста**, акцентуючи увагу «на негативному впливі стрімких урбанізаційних процесів, суспільно-політичних криз, які руйнують особистість, нівелюють одвічні людські цінності». Харків у творі виступає цілісним географічним простором зі своїми законами, яким дуже важко не підкоритися, адже він керує всім і всіма. Кожен герой зі своєю долею, вчинками та почуттями є значущою частиною цього міста: «Ми всі живемо в цьому дивному місті, ми всі тут лишились, ми всі рано чи пізно до нього повертаємось».

Простежується протягом усього твору і є однією з провідних **проблема людських взаємин**, в якій можна виокремити такі категорії як: **дружба, родинні зв'язки, кохання, зрада**. Перша категорія чи не найяскравіше розкривається на прикладі «братства колишніх спортсменів» (друзів Марата), де «ніхто не мав нічого проти справжньої чоловічої дружби». Специфічність стосунків в родині, на нашу думку, найкраще розкрито в історіях під назвами

«Маріо» та «Боб»: сім'я роздрібнена, батьки і діти майже не спілкуються, кожен сам по собі, відсутність довіри, жінкам не щастить з чоловіками, а чоловікам – з жінками. Родина існує здебільшого лише на словах: «Багато говорив про рідних, говорив загалом добре, але ставився до них, як до боржників»; «Адже що таке сімейні стосунки? Пам'ять про померлих, турбота про продовження роду». Кохання більш нагадує тимчасове захоплення, потяг. У романі воно тісно переплетене зі зрадою: одружений Марат заводив відносини з іншими жінками; а Соні не стало на заваді навіть власне весілля)

8. Слово вчителя:

Підсумуємо, що у «Месопотамії» порушуються такі важливі проблеми, як: життя і смерті; міжособистісних взаємин (кохання і ненависті, довіри і зради); Батьківщини і чужини; самореалізації; проблема вибору; впливу міста на людину тощо. При цьому письменник не зациклюється на якомусь одному аспектові, а його цікавить весь спектр людських душ.

IV. Підсумки

1. Слово вчителя

Час підбити підсумки нашого уроку.

Пошанувачі різнобічного творчого доробку Сергія Жадана вважають його своїм кумиром. Це пояснюється тим, що митець поєднав дуже хиткий, катастрофічний дух часу нашого суспільства, всю його іронію, біль, цинізм із усеохопністю любові й відвертості. Можна сміливо стверджувати, що Сергій Жадан є одним з тих письменників, на яких «тримається» сучасна українська література.

«Месопотамія» посідає особливе місце у творчості Сергія Жадана. По-перше, вона поєднує в собі як прозові оповідання, так і поезії. Дві частини

становлять собою єдине ціле, оскільки доповнюють одна одну. Хоч Сергій Жадан і говорить, що ця книга надзвичайно харківська, але він пише про те, що є актуальним і для тих, хто живе поза межами Харкова. Тому праці Сергія Жадана і мають таку популярність не тільки серед українців, а й за кордоном.

2. Рефлексія. «Мікрофон»

- Дайте відповідь на запитання: «Що нового я дізнався/дізналася сьогодні на уроці?» або «Що мене зацікавило/ здивувало?»

V. Домашнє завдання та оцінювання

1. Слово вчителя

Обрати одну поезію зі збірки «Месопотамія», потренуватися декламувати її (Додаток до конспекту уроку 3), записати аудіо і надіслати вчителю.

2. Виставлення оцінок з коментарем

3. Слово вчителя

- Ви сьогодні молодці. Дякую вам за ефективну роботу на уроці. Вдалого дня! До побачення!

Додаток до конспекту уроку 1

Таблиця «Сюжетні лінії твору “Месопотамія”»

Сюжетна лінія	Короткий опис
Марат – Аліна	
Марат – перукарка	
Марат – Чорний	
Рома – Даша	
Сєня – Соня – Олег	
Дядя Коля – Маріо – Настя	
Чорний – Юра – Алла – Саша	
Антон – Фома – Оля	
Матвій – ‘вона’(повія)	
Боб – Ліліт – тьотя Амалія – повія	
Лука – його друзі – незнайомка	

Додаток до конспекту уроку 2

(«Іван»)		між тим, що розповідали про Марата його друзі і реальними подіями; внутрішній конфлікт Марата;
(«Матвій»)		між бажаннями Ромео і його вчинками(неможливістю здійснення цих бажань); між Ромео і Аміном за увагу Даші;
(«Марат»)		між Сенею і Олегом; внутрішній конфлікт Соні, яка виходила заміж за Сеню, але на весіллі зрадила йому з Олегом;
(«Ромео»)		внутрішній конфлікт Маріо: між коханням до Насті і вірністю дяді Колі; конфлікт між Маріо і його дядьком;
(«Лука»)		між Юрою та Чорним(Юра позичив гроші у Чорного і не повернув); між Юрою та Санею через медсестру Аллу;
(«Фома»);		між Фомою та Олею
(«Боб»)		сімейні стосунки та внутрішній конфлікт Боба
(«Маріо»)		між сподіваннями Матвія на щасливе майбутнє з “нею” і реальними їхніми взаєминами;
(«Юра»)		між товариською вольовою натурою Луки та його усамітненим спокійним життям.

Додаток до конспекту уроку 3

*ПАМ'ЯТКА**виразного читання поезії*

- ❖ Прочитайте вірш.
- ❖ Перечитайте вірш вдумливо.
- ❖ З'ясуйте лексичне значення незрозумілих слів.
- ❖ З урахуванням змісту та ідеї твору подумайте про настрій, з яким варто читати вірш.
 - ❖ Визначте у кожному рядку головне смислове слово, на яке падає логічний наголос (адже його необхідно інтонаційно виділяти).
 - ❖ Олівцем позначте паузи (короткі, середні і довгі); позначте стрілками (догори або вниз) тон читання.
 - ❖ Прочитайте вірш, дотримуючись усіх позначок.
 - ❖ Під час виразного читання намагайтесь темпом і настроєм передати картини, що з'являються у вашій уяві, спробуйте запам'ятати послідовність.
 - ❖ Продумайте міміку і жестикуляцію (за необхідності).
 - ❖ Прочитайте вірш комусь, врахуйте побажання та зауваження.

АНОТАЦІЯ

Павленко Д. І. Гібридний наратив у сучасній маскулінній прозі (на матеріалі книги С. Жадана "Месопотамія")

У магістерській роботі комплексно досліджено художні особливості твору Сергія Жадана «Месопотамія» у контексті гібридного наративу сучасного маскулінного твору.

З'ясовано, що гібридний наратив не є чимось абсолютно новим для сучасної літератури. Визначено, що Сергій Жадан – один із найпопулярніших творців маскулінної творчості сьогодення. З'ясовано значення «Месопотамії» у художньому доробку автора (письменник вважає цю книгу своєю чи не найліричнішою працею). Охарактеризовано своєрідність сюжетно-композиційної організації та проблематики. З'ясовано, що об'єднують прозову і віршовану частини твору харківські ландшафти, персонажі, часові маркери й філософське підґрунтя. Простежено асоціативні зв'язки з міфологією, з релігією, з музичним мистецтвом. Виокремлено розгалужену систему сюжетних ліній та конфліктів (внутрішніх і зовнішніх). Визначено специфіку образної системи, часопростору й художніх прийомів твору «Месопотамія». Виявлено, що «Месопотамія» має своєрідну мовну палітру, де є різноманітні лексеми, які сприяють експресивності: сленгові слова, запозичення з англійської мови, жаргонізми, просторіччя тощо. Простежено також і шляхи досягнення ритмомелодики у тексті. Виявлено, що молоде покоління відчуває потребу у вивченні на уроках літератури не тільки класики, а й актуальних, «свіжих» творів, з авторами яких вони живуть в одній реальності. Запропоновано рекомендації щодо вивчення сучасного твору гібридної форми («Месопотамія» Сергія Жадана) у старшій школі на уроці позакласного читання із застосуванням різних методів і прийомів, серед яких: бесіда, перегляд відео, «хмаринка слів», доповідь заздалегідь підготованого учня, робота в парах, робота з текстом, робота з таблицею, створення схеми, і «мікрофон».

Ключові слова: гібридний наратив, маскулінна проза «Месопотамія», Сергій Жадан, сучасна література, урок позакласного читання.

SUMMARY

D. Pavlenko. Hybrid narrative in contemporary masculine prose (Based on S. Zhadan's "Mesopotamia")

The master's thesis comprehensively examines the artistic features of Serhiy Zhadan's *Mesopotamia* in the context of the hybrid narrative of a contemporary masculine work.

It is found that the hybrid narrative is not something completely new for contemporary literature. It is determined that Serhiy Zhadan is one of the most popular creators of masculine fiction today. The significance of "Mesopotamia" in the author's artistic work is clarified (the writer considers this book to be his most lyrical work). The originality of the plot and compositional organisation and issues is characterised. It is found that the prose and poetic parts of the work are united by Kharkiv landscapes, characters, time markers and philosophical background. Associative links with mythology, religion, and musical art are traced. An extensive system of storylines and conflicts (internal and external) is highlighted. The specifics of the image system, time-space and artistic techniques of the work "Mesopotamia" are determined. It is revealed that "Mesopotamia" has a peculiar linguistic palette, where there are various lexemes that contribute to expressiveness: slang words, borrowings from English, jargon, colloquialisms, etc. The ways of achieving rhythmic melody in the text are also traced. It has been found that the younger generation feels the need to study not only classics, but also relevant, "fresh" works, with the authors of which they live in the same reality. The article offers recommendations for studying a modern hybrid work (Serhiy Zhadan's "Mesopotamia") in high school during an extracurricular reading lesson using various methods and techniques, including: conversation, video viewing, "word cloud", a report by a previously prepared student, work in pairs, work with the text, work with a table, creating a diagram, and a "microphone".

Keywords: extracurricular reading lesson, contemporary literature, hybrid narrative, masculine prose, "Mesopotamia", Serhiy Zhadan.